(१) ऊर्जा विज्ञान

ऊर्जा विज्ञान : अभ्यासक्रमात नमूद विषय व उपविषय

१) ऊर्जा रूपांतरणाशी संबंधित फ्लूईड मेकॅनिक्स (आवश्यक द्रव गतीशास्त्र)
२) पारंपारिक ऊर्जा स्रोत
३) अपारंपारिक ऊर्जा स्रोत
४) वीज निर्मिती कार्यक्रम
५) वीज वितरण व विद्युत पुरवठा यंत्रणा
६) भारतातील ऊर्जा संकट व ऊर्जा सुरक्षा

१) ऊर्जा रूपांतरणाशी संबंधित फ्लूईड मेकॅनिक्स

२) पारंपारिक ऊर्जास्रोत

१) जिवाश्म इंधन आणि ज्वलन
२) औष्णिक विद्युत प्रकल्प
३) जलविद्युत प्रकल्प

३) अपारंपारिक ऊर्जास्रोत

१) अपारंपारिक ऊर्जास्रोताचा परिचय, तत्त्व आणि प्रक्रिया
२) सौर ऊर्जा – सौर साधने, सौर कुकर, पाणीतापक, सौरशुष्कयंत्र
३) पवन ऊर्जा
४) समुद्रलाटा ऊर्जा – सागरी भरती व लहर ऊर्जा प्रकल्प
५) भूऔष्णिक ऊर्जा
६) जैविक ऊर्जा –
  १) जैववस्तुमान जैव कचरा
  २) जैववायू
  ३) पेट्रोप्लांट
  ४) इतर अपारंपारिक जैविक ऊर्जा स्रोत (ऊस व इतर पिकांची उपउत्पादने)

४) वीज निर्मिती कार्यक्रम

१) वीज निर्मितीचे शासकीय धोरण
२) औष्णिक विद्युत निर्मिती कार्यक्रम
३) जल विद्युत निर्मिती कार्यक्रम

५) वीज वितरण व विद्युत पुरवठा यंत्रणा

१) ऑफ ग्रीड आणि ऑन ग्रीड वितरण यंत्रणा

२) सौर विद्युत घटप्रणाली

६) भारतातील ऊर्जा संकट व ऊर्जा सुरक्षा

१) भारतातील ऊर्जा संकट

२) ऊर्जा सुरक्षा, संशोधन व विकास यामधील कार्यरत संस्था

'ऊर्जा' ही महत्त्वाची पायाभूत संरचना असून राष्ट्राच्या आर्थिक व सामाजिक विकासासाठी ती महत्त्वाची आहे. पारंपरिक व अपारंपरिक ऊर्जास्रोतील फरक, पारंपरिक व अपारंपरिक ऊर्जास्रोतील उदाहरणे यांची माहिती मिळवावी. सद्य:स्थितीत अपारंपरिक ऊर्जास्रोत महत्त्वाचे ठरण्याची कारणे अभ्यासावीत. अपारंपरिक ऊर्जास्रोत, त्यांचे महत्त्व, उदाहरणे यांचा अभ्यास करावा.

सौर, वारा, जैववायू, जीववस्तुमान, भूऔष्णिक व इतर नवीकरणयोग्य ऊर्जा साधनांची संभाव्यता – सौरऊर्जा, पवनऊर्जा, बायोगॅस, बायोमास, भू–औष्णिक ऊर्जा या अपारंपरिक ऊर्जास्रोतांचा तंत्रज्ञानाचा अभ्यास करावा.

सौर साधने म्हणजेच सौर कुकर, पाणी तापक इ. नव्याने सुरुवात –सौरऊर्जा भारताच्या ऊर्जा विकासाच्या दृष्टीने महत्त्वपूर्ण असून सोलर हीटर, सोलर कुकर, सोलर फोटोव्होल्टाईक सेल (सौर घट) या उपकरणांची वैशिष्ट्ये अभ्यासावीत.

जैववायू (बायोगॅस) तत्त्वे व प्रक्रिया –शाश्वत व पर्यावरणपूरक स्रोत म्हणून सौरऊर्जा महत्त्वाची आहे. बायोगॅस संयंत्रे ग्रामीण भागातील ऊर्जा पुरवठ्यासाठी महत्त्वाची असून तो एक पर्यावरणपूरक व शाश्वत ऊर्जास्रोत आहे. 'बायोगॅस' संयंत्राचे तत्त्व व प्रक्रिया याचा नीट अभ्यास करावा.

जलविद्युत, औष्णिक वीजनिर्मिती –औष्णिक विद्युत, जलविद्युत, अणुऊर्जा विद्युतनिर्मिती प्रकल्प, त्यांचे तंत्रज्ञान, ठिकाणे, फायदेतोटे, भांडवली गुंतवणूक, परदेशी मदत या सर्वांचा अभ्यास करावा.

वीज वितरण व राष्ट्रीय विद्युत पुरवठा –वीज वितरण व वीज वितरणासाठी कार्यरत असणाऱ्या नॅशनल ग्रीड या यंत्रणेची कार्यपद्धती अभ्यासावी. वीज वितरणविषयक समस्या आणि ती सोडवण्यासंदर्भातील महत्त्वाच्या योजना सविस्तर वाचाव्यात.

ऊर्जा संकटाची समस्या, शासकीय धोरणे आणि वीज निर्मितीसाठी कार्यक्रम –भारतातील ऊर्जा समस्या, ऊर्जा समस्येची कारणे व ऊर्जा समस्या सोडवण्यासंदर्भातील महत्त्वाच्या शासकीय योजना व कार्यक्रम याबाबत अधिक माहिती संकलित करावी. ऊर्जानिर्मिती संदर्भातील शासकीय अभियानांवर जास्त भर द्यावा.

ऊर्जा सुरक्षा, संशोधन व विकास यात गुंतलेली अभिकरणे व संस्था – 'ऊर्जा सुरक्षा' तिचे भारतातील महत्त्व, भारतामध्ये त्याबाबत कार्यरत यंत्रणा व कार्यपद्धती या बाबी सखोल अभ्यासाव्यात.

ऊर्जा विज्ञान : घटक आणि उपघटकावरील प्रश्नसंख्या

घटक –उपघटक/ प्रश्न व गुणसंख्या	२०१२	२०१३	२०१४	२०१५	२०१६	२०१७	२०१८	२०१९
१) फ्लूईड मेकॅनिक्स	–	१	–	१	–	–	–	–
२) पारंपारिक ऊर्जा स्रोत	२	१	१	१	१	१	२	–
३) अपारंपारिक ऊर्जा स्रोत	–	२	२	२	३	१	१	५
४) वीज निर्मिती कार्यक्रम	–	१	–	–	१	१	१	–
५) वीज वितरण व पुरवठा	१	–	–	–	–	–	१	–
६) ऊर्जा संकट व ऊर्जा सुरक्षा	–	२	१	१	१	–	–	–

एकूण	३	७	४	५	६	३	५	५

(१) ऊर्जा रूपांतरणाशी संबंधित फ्लूईड मेकॅनिक्स

१) जर ३ किलोग्रॅम वस्तुमान असलेला पक्षी २ मीटर/सेकंद या चालीने गतिमान असेल तर त्याची गतिज ऊर्जा किती?

१) ६ ज्यूल २) ५ ज्यूल ३) ३ ज्यूल ४) २ ज्यूल

२) जलविद्युत ऊर्जा निर्माण करणाऱ्या प्रणाली करता आवश्यक प्रतिसेकंद पाणी ऊर्जा (Po) ही खालीलपैकी कोणत्या सूत्राने दिले जाते ?

१) $Po = \frac{\text{बल} \times \text{दाब}}{\text{वेळ}}$ २) $Po = \frac{\text{बल} \times \text{उंची}}{\text{वेळ}}$

३) $Po = \frac{\text{बल} \times \text{वेग}}{\text{वेळ}}$ ४) $Po = \frac{\text{बल} \times \text{घनता}}{\text{वेळ}}$

३) ऊर्जेचे एका प्रकारातून दुसऱ्या प्रकारात रूपांतर होताना ...... हा बदल होतो.

१) कमी दर्जाच्या ऊर्जा स्रोताचे जास्त दर्जाच्या ऊर्जास्रोतात रूपांतर होते.

२) जास्त दर्जाच्या ऊर्जा स्रोताचे कमी दर्जाच्या ऊर्जा स्रोतात रूपांतर होते.

३) ऊर्जा स्रोताच्या दर्जात काहीही फरक पडत नाही.

४) ऊर्जा स्रोताचा दर्जा काही वेळा उंचावतो तर काही वेळा खालावतो.

४) कोळशाचे लिक्वीड हायड्रोकार्बन या प्रकारात रूपांतर होण्याच्या प्रक्रियेस खालील पर्यायांपैकी काय म्हणतात?

१) लिक्वीफॅक्शन २) कार्बोनेशन ३) कॅटॅलीटीक कनव्हर्शन ४) क्रॅकींग

(२) पारंपारिक ऊर्जास्रोत

१) जिवाश्म इंधन आणि ज्वलन

२) औष्णिक विद्युत प्रकल्प

३) जलविद्युत प्रकल्प

१) भारतात वापरल्या जाणाऱ्या खालील ऊर्जा स्रोतांचा योग्य उतरता क्रम नमूद करा :

अ) दगडी कोळसा ऊर्जा ब) खनिज तेज ऊर्जा क) जल ऊर्जा ड) नैसर्गिक वायू ऊर्जा

योग्य पर्याय निवडा :

१) अ, ब,क आणि ड २) अ, क, ब आणि ड ३) अ, ब, ड आणि क ४) अ, क, ड आणि ब

२) विविध ऊर्जा स्रोतांबाबत पुढील विधाने पाहावीत :

a) तेल : बाहेर पडल्यावर प्राणवायू कमी करते
b) वायू : नवीन स्रोत शोधणे सोपे नाही
c) जळाऊ लाकूड : संकलन वेळ खाऊ
d) कोळसा : वाहतुकीस अवघड
e) धरणे : स्थानिकांचे स्थलांतर/विस्थापन
f) सूर्य ऊर्जा : रेडिओ व दूरदर्शन प्रसारणास अडचण
g) लाटा : वन्यप्राणी निवासास धोका
h) बायोगॅस : हरितगृह परिणाम

i) वारे : विखुरलेले स्रोत म्हणून वाया जाते

j) भूऔष्णिक : दूरस्थित म्हणून वाहतुकीस महाग

वरीलपैकी कोणती विधाने **चुकीची** आहेत?

१) (a) आणि (g) २) (a) आणि (f) ३) (f) आणि (i) ४) (g) आणि (j)

(३) अपारंपारिक ऊर्जास्रोत

१) अपारंपारिक ऊर्जास्रोताचा परिचय, तत्त्व आणि प्रक्रिया

२) सौर ऊर्जा – सौर साधने, सौर कुकर, पाणीतापक, सौरशुष्कयंत्र

३) पवन ऊर्जा

४) समुद्रलाटा ऊर्जा – सागरी भरती व लहर ऊर्जा प्रकल्प

५) भूऔष्णिक ऊर्जा

६) जैविक ऊर्जा

१) जैववस्तुमान जैव कचरा

२) जैववायू

३) पेट्रोप्लांट

४) इतर अपारंपारिक जैविक ऊर्जा स्रोत (ऊस व इतर पिकांची उपउत्पादने)

१) अपारंपारिक ऊर्जास्रोताचा परिचय, तत्त्व आणि प्रक्रिया

१) खालीलपैकी कोणता एक ऊर्जा स्रोत पर्यावरणस्नेही ऊर्जा स्रोत **नाही** ?

१) सूर्यप्रकाश २) नैसर्गिक वायू ३) जैविक इंधन ४) विशिष्ट वेगाने वाहणारा वारा

२) खालीलपैकी कोणते सौर ऊर्जेचे अप्रत्यक्ष स्वरूप आहे?

१) जैववस्तुमान, वारा, समुद्रीय औष्णिक, आण्विक

२) जैववस्तुमान, वारा, समुद्रीय औष्णिक, जलविद्युत

३) जैववस्तुमान, समुद्रीय औष्णिक, आण्विक, जलविद्युत

४) वारा, आण्विक, जलविद्युत, समुद्रीय औष्णिक

२) सौर ऊर्जा – सौर साधने, सौर कुकर, पाणीतापक, सौरशुष्कयंत्र

१) सौर स्थिरांक .... वर अवलंबून असतो.

१) एकूण मिळालेली सौर ऊर्जा

२) एकक वेळामध्ये मिळालेली सौर ऊर्जा

३) एकक वेळामध्ये, एकक क्षेत्रफळावर मिळालेली सौर ऊर्जा

४) एकक वेळामध्ये, एकक क्षेत्रफळावर, काटकोनामधून आलेल्या सूर्य किरणापासून ग्रहण केलेली सौर ऊर्जा

२) कोणत्या विद्युत निर्मिती केंद्रात ऊर्जा रूपांतरणाचे कमी टप्पे आहेत?

१) सौर औष्णिक विद्युत केंद्र २) सौर विद्युत घट केंद्र

३) जलविद्युत केंद्र ४) अणू–विद्युत केंद्र

३) ...... हे/हा देश सर्वप्रथम सौर ऊर्जा 'कुकर'चे नियमितपणे मोठ्या प्रमाणावर उत्पादन व विपणन करतात/करते.

१) भारत व चीन २) चीन व 'यू.एस.ए.' ३) चीन ४) भारत

४) इलेक्ट्रोमॅग्नेटिक स्पेक्ट्रम मधील कोणत्या भागामुळे सौर ऊर्जा संच तापतो?

१) रेडिओ वेव्ह २) इन्फ्रारेड ३) मायक्रो वेव्ह ४) अल्ट्रा व्हायोलेट

५) घरगुती पाणी तापविण्यासाठी वापरण्यात येणाऱ्या सौरयंत्रात कोणता पदार्थ सर्वोत्तम सौर ऊर्जा शोषणाचे काम करतो?

१) तांब्याची पट्टी २) काळा रंग ३) काळा क्रोम ४) टिनॉक्स

६) पेटी प्रकारच्या सौर कुकरमधील पाण्याचे प्रमाण कमी केले असता त्याच्या उत्कलनांकापर्यंत पोहचण्यासाठी लागणारा वेळ हा :

१) वाढतो २) तेवढाच राहतो ३) कमी होतो ४) यापैकी एकही नाही

७) खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्यात नविकरण योग्य ऊर्जा केंद्रे जसे 'सौर तलाव', आशियातील प्रथम पवनचक्की व आशियातील प्रथम 'भरतीचे ऊर्जा प्रकल्प' आहेत?

१) तिरुअनंतपुरम २) विशाखापट्टनम ३) तिरुचिरापल्ली ४) कच्छ

३) पवन ऊर्जा

१) पवन ऊर्जा कार्यक्रमासंबंधी महाराष्ट्र राज्याने खालीलपैकी कोणती क्षेत्रे निश्चित केली आहेत?

a) बाराव्या योजनेत लक्ष्य b) वन विभागाची संमती मिळविण्यातील अडचणी

c) प्रशुल्क नियंत्रण कालावधी आणि चालू वर्षात पवन ऊर्जा धोरणाचा शेवट

d) जुन्या स्थळाचे पुन: ऊर्जा निर्मितीसाठी सर्वेक्षण करणे.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) आणि (b) २) (a), (b), आणि (c) ३) (b), (c) आणि (d) ४) वरील सर्व

२) पवन ऊर्जा आणि पवन गती या मधील गणिती संबंध काय आहे?

१) (पवन ऊर्जा) $\propto$ (पवन गती) २) (पवन ऊर्जा) $\propto$ (पवन गती)१/२

३) (पवन ऊर्जा) $\propto$ (पवन गती)२ ४) (पवन ऊर्जा) $\propto$ (पवन गती)३

४) समुद्रलाटा ऊर्जा – सागरी भरती व लहर ऊर्जा प्रकल्प

१) समृद्धी औष्णिक ऊर्जा रूपांतरण या प्रक्रियेत ऊर्जा रूपांतरित करण्याकरिता समुद्रातील उष्ण पृष्ठभाग व ......खोलीवरील थंड पाणी यातील तापमान फरकाचा वापर केला जातो.

१) १ किमी २) १.२ किमी ३) २ किमी ४) ३.५ किमी

२) खालीलपैकी कोणती ऊर्जा ही मत्स्यशेती त्याचप्रमाणे सागर शेतीसाठी वापरली जाते ?

१) भूस्थानिक ऊर्जा २) पर्यावरण ऊर्जा

३) बायोमास आणि बायोगॅस ऊर्जा ४) समुद्र–औष्णिक ऊर्जा

५) भूऔष्णिक ऊर्जा

१) भूअंतर्गत इंधनाचा वापर करून वीज निर्मिती करण्यातील सर्वांत मोठा तोटा म्हणजे :

१) मोठ्या प्रमाणात कार्बन मोनॉक्साईड आणि नायट्रोजनचे उत्सर्जन.

२) कमी वीज उत्पादन

३) मोठ्या प्रमाणात धूलीकणांचे उत्सर्जन

४) मोठ्या प्रमाणात कार्बन डायऑक्साईड, सल्फर डायऑक्साईडचे उत्सर्जन

२) भारतात 'भू-औष्णिक ऊर्जेचा' प्रायोगिक प्रकल्प ...... येथे उभारला आहे.

१) मणिकरण (हिमाचल प्रदेश) २) पाटनचेरू (तेलंगणा)

३) खाटकर कलन (पंजाब) ४) कोटा (राजस्थान)

६) जैविक ऊर्जा

१) खालीलपैकी कोणते इंधन हे हायड्रोकार्बन चा स्त्रोत नाही?

१) कोळसा २) लाकूड ३) नैसर्गिक वायू ४) गॅसोलीन

१) जैववस्तुमान जैव कचरा

१) बायोमासचा ऊर्जास्त्रोत म्हणून उपयोगितेवर प्रभाव पाडणारे खालीलपैकी कोणते घटक आहे?

१) भौतिक घटक २) तंत्रज्ञानाचा घटक ३) पर्यावरणाचा घटक ४) वरील सर्व

२) जैविक इंधनाचा मुख्य पर्यावरणीय फायदा हा ते पर्यावरणात शून्य ग्रीन हाऊस वायू प्रसारित करते या वस्तुस्थितीतून निर्माण होतो कारण :

१) प्रज्वलनामुळे निर्गमित झालेला कार्बन डायऑक्साईड हा वायू बायोमास निर्मितीच्या पर्यावरणातूनच घेतला जातो.

२) प्रज्वलनाचे वेळी ते कार्बनडायऑक्साइड वायू निर्गमित करत नाहीत.

३) वाढीच्या वेळी साठविलेला नत्रवायू प्रज्वलनाच्या वेळी नायट्रोजन डायऑक्साइडच्या रूपात सोडला जातो व जो सूक्ष्मजीव वापर करू शकतात.

४) त्यांना वाढीसाठी कार्बनची आवश्यकता नसल्याने ते कार्बनडायऑक्साइड निर्गमित करीत नाहीत.

२) जैववायू

१) १ घनमीटर जैव-वायू किती वापरण्यायोग्य वीज निर्माण करू शकतो ?

१) 2 kWh २) 5 kWh ३) 1 kWh ४) 3 kWh

२) जैव-वायू मध्ये मुख्यत: असलेले घटक .... आहेत.

a) मिथेन b) कार्बन डायऑक्साईड c) ऑक्सिजन d) नायट्रोजन

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) व (d) २) (b) व (c) ३) (a) व (b) ४) (b) व (d)

३) बायोगॅस व बायोमास हे संपुष्टात न येणारे इंधन म्हणून विचारात घेतले जातात कारण ....

१) ते सौर ऊर्जेच्या मदतीने पुन:श्चक्रण केले जातात.

२) ते औष्णिक ऊर्जेच्या मदतीने पुन:श्चक्रण केले जातात.

३) ते गर्भित-औष्णिक ऊर्जेच्या मदतीने पुन:श्चक्रण केले जातात.

४) वरीलपैकी नाही

४) बायोगॅस निर्मिती .... मुळे होते.

१) जैवअपघटनीय पदार्थाची उत्प्रेरक प्रतिक्रिया २) जैवअपघटनीय पदार्थाची उष्ण प्रतिक्रिया.

३) जैवअपघटनीय पदार्थाचे किण्वन/वितंचन ४) जैवअपघटनीय पदार्थाचे प्रकाश संश्लेषण

५) पुढील दोन विधानांपैकी कोणते **योग्य** आहे ?

a) गॅसोलीन व इथेनॉल यांचे ६:४ प्रमाणात मिश्रण करुन वापरणे मध्य पश्चिम यु.एस.ए. मध्ये लोकप्रिय झाले आहे.

b) ब्राझील मोठ्या प्रमाणात इथेनॉलचे उत्पादन करुन वाहन इंधन म्हणून वापरतो.

पर्यायी उत्तरे :

१) केवळ (a) २) केवळ (b) ३) दोन्ही ४) एकही नाही

६) बॉयोगॅस मध्ये कुठला वायू हा विपुल प्रमाणात असतो?

१) मिथेन (CH4) २) कार्बनडायऑक्साईड (CO2)

३) हायड्रोजन (H2) ४) हायड्रोजन सल्फाइड (H2S)

३) पेट्रोप्लांट व इतर अपारंपारिक जैविक ऊर्जा स्रोत (ऊस व इतर पिकांची उपउत्पादने)

१) बायो डिझेल कशासाठी बनविले जाते ?

१) साखरेचे प्रमाण जास्त असलेल्या पदार्थापासून २) खाद्य व बिगर खाद्य तेलबियांपासून

३) अल्कोहोलचे प्रमाण जास्त असलेल्या पदार्थांपासून ४) शेतातील टाकाऊ पदार्थाच्या किण्वन प्रक्रियेतून

(४) वीज निर्मिती कार्यक्रम

१) वीज निर्मितीचे शासकीय धोरण

२) औष्णिक विद्युत निर्मिती कार्यक्रम

३) जल विद्युत निर्मिती कार्यक्रम

(५) वीज वितरण व विद्युत पुरवठा यंत्रणा

१) ऑफ ग्रीड आणि ऑन ग्रीड वितरण यंत्रणा

२) सौर विद्युत घटप्रणाली

१) सद्यस्थितीत, 'एल.ई.डी.' विजेचे दिवे 'सी.एफ.एल.' दिव्यांपेक्षा चांगले आहेत. याचे मुख्य कारण :

a) ते 'सी.एफ.एल.' दिव्यांपेक्षा जास्त प्रकाश देतात.

b) ते 'सी.एफ.एल.' दिव्यांपेक्षा ५ ते ६ पट जास्त काळ टिकतात.

c) ते 'सी.एफ.एल.' दिव्यांपेक्षा स्वस्त आहेत.

d) ते 'सी.एफ.एल.' दिव्यांपेक्षा चांगले दिसतात.

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (b) २) (a) व (c) ३) फक्त (c) ४) वरील सर्व कारणांमुळे

(६) भारतातील ऊर्जा संकट व ऊर्जा सुरक्षा

१) भारतातील ऊर्जा संकट

२) ऊर्जा सुरक्षा, संशोधन व विकास यामधील कार्यरत संस्था

१) भारतातील अपारंपरिक ऊर्जास्रोत खात्याची स्थापना केव्हा झाली?

१) १९८०　　२) १९८२　　३) १९८५　　४) १९७०

२) भारतामध्ये विजेच्या वापरात सर्वांत कमी हिस्सा कोणत्या क्षेत्राचा आहे?
१) उद्योग क्षेत्र　　२) शेती क्षेत्र　　३) वाणिज्य क्षेत्र　　४) घरगुती क्षेत्र

३) भारतातील कुठल्या राज्यात विजेचा दरडोई कमीत कमी वापर करण्यात येतो?
१) आसाम　　२) मणिपूर　　३) त्रिपुरा　　४) बिहार

४) गृहविद्युत उपयंत्रासाठी ऊर्जा कार्यक्षमता विभागाने (BEE) गुणवत्ता पातळी आणि लेबल लावण्याची योजना सुरु केली. उपयंत्रे खरेदीवेळी हे BEE तारका लेबल ग्राहकांना मार्गदर्शन करतात.
या तारका लेबलवर कोणती माहिती दर्शवलेली असते ?
a) ऊर्जा तारका प्रमाण　　b) 'ऊर्जा वाचविणे म्हणजे पैसा वाचविणे' प्रतीक चिन्ह
c) वार्षिक ऊर्जा खप　　d) बी. इ. इ. (BEE) प्रतीक चिन्ह
पर्यायी उत्तरे :
१) फक्त (a),(c) आणि (d)　　२) फक्त (a) आणि (c)
३) फक्त (a),(b) आणि (c)　　४) (a),(b),(c) आणि (d) सर्व

५) भारतामध्ये विजेच्या वापरात सर्वांत कमी हिस्सा कोणत्या क्षेत्राचा आहे?
१) उद्योग क्षेत्र　　२) शेती क्षेत्र　　३) वाणिज्य क्षेत्र　　४) घरगुती क्षेत्र

६) भारतातील कुठल्या राज्यात विजेचा दरडोई कमीत कमी वापर करण्यात येतो?
१) आसाम　　२) मणिपूर　　३) त्रिपुरा　　४) बिहार

७) जगातील सर्वोत्तम मांडणी असलेले व कार्य करणारे विजेचे जाळे कोणत्या देशाचे आहे ?
१) इंग्लंड　　२) जर्मनी　　३) अमेरिका　　४) रशिया

८) ऊर्जा दक्षता विभाग (BEE) खालीलपैकी कोणत्या पर्यायासंबंधात कार्य करते?
१) ऊर्जा क्षेत्राशी निगडीत संशोधनाकरिता पायाभूत सुविधा उपलब्ध करणे.
२) ऊर्जेचे प्रेषण व वितरण प्रणाली सुधारणेबाबत.
३) भारतीय अर्थव्यवस्थेवर बोझा कमी करण्यासाठी योग्य पद्धतीने ऊर्जेच्या वापरासाठी धोरणे व उपाययोजना तयार करणे.
४) ऊर्जा क्षेत्राशी निगडीत प्रकल्पांसाठी आर्थिक सुविधा उपलब्ध करणे.

(३) आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि आंतरराष्ट्रीय भांडवल

१) आंतरराष्ट्रीय व्यापार
२) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे सिद्धांत
३) भारताचा परकीय व्यापार
४) परकीय व्यापार धोरण
५) इ–व्यापार
६) परकीय भांडवल व तंत्रज्ञान
७) आंतरराष्ट्रीय वित्तपोषण संस्था
८) क्षेत्रीय व्यापार करार
९) जागतिक व्यापार संघटना
१०) परकीय व्यापारी कर्जे
११) आंतरराष्ट्रीय पतमापन संस्था आणि भारत
१२) भारतातील विनिमय दराचे व्यवस्थापन

१) आंतरराष्ट्रीय व्यापार

१) वृद्धीचे इंजीन

१) खालीलपैकी कोणते प्रतिरूप, भांडवल हा आर्थिक वाढीतील महत्त्वाचा घटक मानते?
१) हेक्स्चर – ओहलीन   २) हॅरोड – डोमर   ३) हाबर्लर   ४) वरीलपैकी सर्व

२) रॉबर्ट सोलोच्या अनुसार खालीलपैकी कोणता घटक अमेरिकेतील १९०९ ते १९४९ मधील आर्थिक वाढीसाठी कारणीभूत होता ?
१) सर्वसाधारण शिक्षण   २) संशोधन आणि विकास   ३) औद्योगिकीकरण   ४) तांत्रिक ज्ञान

२) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे सिद्धांत

१) अभिजात आधुनिक सिद्धांत

१) खालीलपैकी कोणती चाचणी हेक्स्चर ओहलिनच्या परकीय व्यापाराच्या सिद्धान्तासाठी केली गेली, जिचे परिणाम सिद्धांताच्या विरुद्ध आले ?
१) रिकार्डोचा सिद्धान्त   २)शुल्टझ्चा विरोधाभास   ३) नर्कस्चा विरोधाभास   ४) लिओंटिफचा विरोधाभास

२) जागतिकीकरणाने व्यावसायिक पर्यावरण प्रभावित झाल्याबाबतचे पाच C बाबतचे निरीक्षण .... यांचे आहे.
१) वॉल्टर आणि जैन   २) ब्लॅकवेल आणि वॉल्टर   ३) केनेची ओहम   ४) जे. जे. डेस्टीफेनो

३) भारताचा परकीय व्यापार

१) वृद्धी
२) रचना
३) दिशा

१) मार्च २०१९ मध्ये मार्च २०१८ च्या तुलनेत भारतातून होणाऱ्या प्रमुख वस्तूगटांच्या निर्यातीत वाढ नोंदवण्यात आली.
a) रसायने   b) अभियांत्रिकी वस्तू   c) कपडे   d) औषधे   e) पेट्रोलियम वस्तू

निर्यातीतील त्यांच्या योगदानानुसार या वस्तूगटांचा योग्य क्रम आहे. ....

१) (e),(a),(d),(c),(b) २) (e),(d),(a),(c),(b) ३) (a),(b),(c),(d),(e) ४) (b),(a),(e),(c),(d)

२) भारतीय परकीय व्यापाराच्या तुटीच्या संकटामागील कारणे:

a) तेलाची वाढती आयात b) भांडवली वस्तू व आधुनिक तंत्राची आयात वाढ

c) रुपयाच्या विनिमय दरातील घसरण d) रुपयाच्या विनिमय दरातील वाढ

पर्यायी उत्तरे :

१) (a), (b), (d) विधाने योग्य आहेत २) (a), (c), (d) विधाने योग्य आहेत

३) (a), (d) विधाने योग्य आहेत ४) (a), (b), (c) विधाने योग्य आहेत

४) परकीय व्यापार धोरण

१) निर्यात प्रोत्साहन उपक्रम

१) भारत सरकारने .... येथील निर्यात प्रक्रिया क्षेत्रांचे विशेष आर्थिक क्षेत्रांमध्ये रुपांतर केले.

a) फाल्टा (पश्चिम बंगाल) b) विशाखापट्टणम (आंध्र प्रदेश) c) पणजी (गोवा) d) चेन्नई (तामिळनाडू)

वरीलपैकी कोणते पर्याय बरोबर आहेत ?

१) केवळ (a),(b) आणि (c) २) केवळ (b), (c) आणि (d)

३) केवळ (a),(b) आणि (d) ४) वरीलपैकी सर्व

२) सेझ कायदा २००५ ची प्रमुख उद्दिष्टे ....

a) वस्तू आणि सेवांच्या निर्यातीसाठी प्रोत्साहन b) व्यापारावरील निर्बंध काढणे.

c) निर्यात मर्यादित करणे. d) देशी आणि विदेशी स्रोतापासून गुंतवणुकीस प्रोत्साहन

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a) आणि (b) २) फक्त (a) आणि (d) ३) फक्त (b) आणि (c) ४) फक्त (c) आणि (d)

५) इ–व्यापार

६) परकीय भांडवल व तंत्रज्ञान

१) आर्थिक वृद्धीतील परकीय भांडवल व तंत्रज्ञानाची भूमिका
२) विदेशी भांडवल प्रवाह – रचना व वृद्धी
३) शेअर बाजारातील परकीय गुंतवणूक – एफपीआय, एफडीआय

१) खालील विधाने विचारात घ्या :

a) प्रत्यक्ष विदेशी गुंतवणूक अर्थव्यवस्थेची उत्पादन क्षमता वाढविण्यास मदत करते.

b) विदेशी पोर्टफोलिओ गुंतवणूक सट्टेबाजीच्या स्वरूपाची असते आणि अत्यंत अस्थिर असते.

वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने **योग्य** आहेत ?

१) केवळ (a) बरोबर आहे. २) केवळ (b) बरोबर आहे.

३) (a) आणि (b) बरोबर आहेत ४) (a) आणि (b) चूक आहेत.

७) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची भूमिका

१) खालील विधाने विचारात घ्या :

a) बहुराष्ट्रीय कंपन्या कमी विकसित राष्ट्रांना अपचलित तंत्रज्ञान हस्तांतरित करतात.
b) बहुराष्ट्रीय कंपन्या कमी विकसित राष्ट्रांना देशांतर्गत प्रतिबंधित वस्तू विक्री करतात.
c) बहुराष्ट्रीय कंपन्या स्थानिक आणि पालक कंपनीतील कर्मचाऱ्यांस भेदभाव करतात.
d) बहुराष्ट्रीय कंपन्या कमी विकसित राष्ट्रांना फक्त श्रमप्रधान तंत्रज्ञान हस्तांतरित करतात.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/चे योग्य आहेत ?

१) (a), (b) आणि (c) योग्य आहेत　　२) (b), (c) आणि (d) योग्य आहेत
३) (c), (d) आणि (a) योग्य आहेत　　४) वरीलपैकी सर्व

८) आंतरराष्ट्रीय वित्तपोषण संस्था

१) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी
२) जागतिक बँक, आंतरराष्ट्रीय विकास संस्था
३) आशियाई विकास बँक

९) क्षेत्रीय व्यापार करार

१) सार्क
२) आसियान

१) भारताचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी सहभागी होण्यास नकार दिल्याने .... मध्ये होणारी सार्कची १९ वी बैठक रद्द करण्यात आली.
१) नोव्हेंबर २०१४　　२) नोव्हेंबर २०१६　　३) जानेवारी २०१८　　४) ऑगस्ट २०१५

१०) जागतिक व्यापार संघटना

१) आंतरराष्ट्रीय व्यापार
२) आंतरराष्ट्रीय गुंतवणूक आणि व्यापारविषयक गुंतवणूक उपाय
३) व्यापारविषयक बौद्धिक संपदा

१) सर्वसाधारण बौद्धिक मालमत्ता अधिकार प्रकारामध्ये .... अधिकारांचा समावेश होतो.
a) केवळ कॉपी राईटस् आणि पेटंटस राईटस
b) केवळ पेटंटस आणि ट्रेडमार्कस राईटस
c) केवळ ट्रेडमार्कस आणि कॉपी राईटस्
d) कॉपी राईटस्, पेटंटस, इंडस्ट्रियल डिझाईन व ट्रेडमार्कस राईटस्
पर्यायी उत्तरे :
१) (a) पर्याय बरोबर आहे　　२) (b), (c) पर्याय बरोबर आहेत
३) (d) पर्याय बरोबर आहे　　४) यापैकी नाही

२) जागतिक व्यापार संघटना खालीलपैकी कोणत्या फेरीदरम्यान स्थापली गेली ?
१) दोहा फेरी　　२) उरुग्वे फेरी　　३) जिनिव्हा फेरी　　४) बाली फेरी

३) अमेरिका, मेक्सिको आणि कॅनडा यांनी केलेल्या प्रादेशिक व्यापार कराराचे खालीलपैकी कोणते नाव आहे ?
१) इफ्टा (EFTA)　　२) नाफ्टा (NAFTA)　　३) उफ्टा (UFTA)　　४) गॅट (GATT)

११) परकीय व्यापारी कर्जे

१२) आंतरराष्ट्रीय पतमापन संस्था आणि भारत

१३) भारतातील विनिमय दराचे व्यवस्थापन

(२) भारतीय अर्थव्यवस्था

(१) भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा

१) भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा
२) भारतीय अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने
३) भारतातील नियोजन
४) भारतातील आर्थिक सुधारणा

१) भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा

२) भारतीय अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने

१) दारिद्य निर्मूलनाचे उपाय
२) बेरोजगारी निर्मूलनाचे उपाय
३) प्रादेशिक असमतोल

१) खालीलपैकी कोणते धोरण भारतातील दारिद्र्य निर्मूलनासाठी योग्य आहे ?

a) i) साकलिक कृषी विकास
ii) साकलिक क्षेत्रातील उत्पादकता आणि रोजगार गुणवत्ता वाढविणे
iii) शिक्षण आणि कौशल्य विकासाद्वारे गरिबांचे उत्थान करणे.
iv) चांगल्या आरोग्याच्या तरतुदीद्वारे उत्थान करणे.

b) i) गृहनिर्मितीसाठी तरतूद करणे.
ii) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेद्वारे
iii) कौशल्य निर्मितीतून दारिद्र्य निर्मूलन
iv) चांगल्या वेतनदराची हमी देणे.

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a) योग्य आहे　　२) फक्त (b) योग्य आहे
३) (a) आणि (b) दोन्हीही योग्य नाहीत.　　४) (a) आणि (b) दोन्हीही योग्य आहेत.

२) भारतातील रोजगार निर्मिती कार्यक्रम आणि त्यांच्या प्रारंभ/घोषणा दिनांक-वर्ष खाली दिलेले आहे. योग्य जोड्या लावा.

युनिट - I	**युनिट - II**
a) प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना (PMGSY)	i) डिसेंबर १, १९९७
b) प्रधानमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम (PMEGP)	ii) ऑगस्ट २०१३
c) स्वर्णजयंती शहरी रोजगार योजना (SJSRY)	iii) डिसेंबर २५,२०००
d) राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा योजना (NFSS)	iv) ऑगस्ट १४, २००८

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	**(iii)**	**(iv)**	**(i)**	**(ii)**
२)	(iv)	(ii)	(i)	(iii)
३)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)
४)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)

३) डिसेंबर १९९७ पासून सुरु झालेली स्वर्णजयंती शहरी रोजगार योजना ही खालीलपैकी कोणत्या योजनांचे एकत्रीकरण आहेत ?

१) नेहरू रोजगार योजना, गरिबांची नागरी मूलभूत सुविधा योजना आणि प्रधानमंत्र्यांच्या एकात्मिक नागरी दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रम

२) जवाहर ग्राम समृद्धी योजना, कामासाठी अन्नधान्य कार्यक्रम आणि राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार कार्यक्रम.

३) स्वर्णजयंती ग्राम स्व-रोजगार योजना, ट्रायसेम आणि कृषी सेवा केंद्र

४) वरीलपैकी काहीही नाही

४) भारतातील बेरोजगारीच्या संदर्भात खालीलपैकी कोणते विधान खरे नाही ?

१) भारतात अजून छुपी बेरोजगारी आहे.

२) भारतात चक्रीय बेरोजगारी आहे.

३) भारतातील बेरोजगारी मुख्यत्वेकरून संरचनात्मक आहे.

४) भारतातील रोजगार विषयक आकडेवारी गोळा करणारी एन.एस.एस.ओ. ही महत्त्वाची संस्था आहे.

३) भारतातील नियोजन

१) नियोजनाचे प्रकार व तर्काधार

२) नियोजन आयोग

३) नीती आयोग

४) भारतातील आर्थिक सुधारणा

१) आर्थिक सुधारणांची पार्श्वभूमी

२) उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरण - संकल्पना, अर्थ, व्याप्ती व मर्यादा

३) केंद्र आणि राज्यातील सुधारणांची असमानता

१) खालील विधाने भारतातील आर्थिक सुधारणांच्या पार्श्वभूमीशी संबंधित आहेत.

a) आर्थिक सुधारणांचा मुख्य जोर हा बाजारपेठेला मध्यवर्ती निर्णयकर्ता बनवणे असा होता.

b) आर्थिक सुधारणांच्या अंतर्गत, अर्थव्यवस्थेची पुनर्रचना ही केंद्रीकृत नियोजनाने केली गेली.

c) देशाची अर्थव्यवस्था ही जागतिक अर्थव्यवस्थेशी जोडण्यासाठी रुपया हा पूर्णपणे परिवर्तनीय केला गेला.

d) भारतीय अर्थव्यवस्थेत सुधारणा घडवण्याचे प्रयत्न १९८० च्या मध्यापासून सुरु झाले.

वरीलपैकी कोणती विधाने खरी नाहीत ?

१) (a), (b) आणि (d) २) (b),(c) आणि (d) ३) (b) आणि (c) आणि ४) (a) आणि (c)

२) भारतातील रचनात्मक समायोजन कार्यक्रमात आर्थिक सुधारणा करण्यासाठी खालील घटकांचा समावेश होतो.

a) व्यवहार तोलातील समायोजन

b) व्यापार आणि भांडवल ओघ सुधारणा

c) औद्योगिक नियंत्रण मुक्त d) चलनवाढ नियंत्रण

पर्यायी उत्तरे :

१) केवळ (a) आणि (b) २) केवळ (b) आणि (c) ३) केवळ (c) आणि (d) ४) केवळ (a) आणि (d)

३) निर्गुंतवणुकीची रणनीतिक – Strategic विक्री पद्धती म्हणजे खालीलपैकी कोणते विधान ?

१) सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांचे शेअर्स हे किरकोळ गुंतवणूकदार किंवा संस्थांना विकले जातात.

२) सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांचे शेअर्स हे एखाद्या कार्यक्षम खाजगी भागीदाराला विकले जातात.

३) उपक्रमाचे व्यवस्थापन आणि कर्मचारी स्वत: उपक्रमाचे शेअर्स विकत घेतात.

४) वरीलपैकी कोणतेही नाही

४) २०१४ मध्ये ....क्षेत्रात खाजगी गुंतवणुकीस परवानगी दिली.

१) शस्त्रास्त्रे आणि दारूगोळ २) औष्णिक ऊर्जा

३) कोळसा आणि लिग्नाईट ४) रेल्वेच्या पायाभूत सुविधा

(२) मुद्रा, मौद्रिक व वित्तीय क्षेत्र

१) पैशाची कार्ये
२) भाववाढ
३) भारतीय वित्तव्यवस्था
४) भारतातील वित्तसंस्था
५) नाणेबाजार
६) भांडवलबाजार

१) पैशाची कार्ये

१) आधारभूत पैसा
२) उच्च शक्ती पैसा
३) चलन संख्यामान सिद्धांत
४) मुद्रा गुणांक

१) मुद्रा जे कार्य करते, तीच मुद्रा असते, हे शब्द कोणी उद्‌गारले आहेत ?

१) जे. एम. केन्स २) प्रो. जॉफेरी क्राऊथर ३) फ्रॉंसीस ए. वॉकर ४) ए. सी. पिगू

२) मध्यवर्ती बँक आणि सरकारने निर्माण केलेल्या पैशाला काय म्हणतात ?

१) शक्तीशाली पैसा २) कागदी पैसा ३) संकुचित पैसा ४) व्यापक पैसा

३) खालीलपैकी कोणती पैशाची प्राथमिक आणि दुय्यम कार्ये नाहीत ?

१) विनिमयाचे माध्यम २) मूल्यमापनाचे साधन ३) विलंबित देणी देण्याचे साधन ४) वरीलपैकी नाही

२) भाववाढ

१) भाववाढीचे सिद्धांत –

१) भाववाढीचा मौद्रिक सिद्धांत

२) भाववाढीचा मौद्रिकेतर सिद्धांत

२) भाववाढीची कारणे –

१) मौद्रिक कारणे

२) राजकोषीय कारणे

३) भाववाढीवरील उपाय –

१) थेट उपाययोजना
२) भारतातील भाववाढ लक्ष्य

३) भारतीय वित्त व्यवस्था

१) भारतीय वित्त व्यवस्थेची संरचना
२) भारतीय रिझर्व्ह बँकेची भूमिका
३) मौद्रिक व पतधोरण
४) संक्रमण यंत्रणा

१) शिकागो दृष्टिकोनानुसार पैशाचा पुरवठा म्हणजे ....
पैशाचा पुरवठा (M2) = नोटा व नाणी + अल्पमुदत ठेवी ....
१) बचत ठेवी २) मागणी ठेवी ३) दीर्घ मुदत ठेवी ४) यापैकी नाही

४) भारतातील वित्तसंस्था

१) बँकिंग वित्तसंस्थांचा विकास
२) बँकेतर वित्तसंस्थांचा विकास

१) खालीलपैकी कोणती सुधारणा ही १९९१ च्या नरसिंहम समितीच्या शिफारशीचा भाग नाही ?
१) ज्या व्यापारी बँका भांडवल पूर्ततेचा मानदंड पाळत असतील त्यांना रिझर्व्ह बँकेच्या मंजुरीशिवाय नव्या शाखा उघडण्याची मुभा.
२) बँकेच्या कर्जावरील व्याजदराचे थर कमी केले गेले.
३) रोख राखीव निधी (CRR) आणि वैधानिक रोखता प्रमाण (SLR) यांच्यात पुरेशी वृद्धी.
४) न्यूनतम भांडवल प्रमाण हे बेसल मानदंडांवर आधारित असणे.

५) नाणेबाजार

१) १९९१ नंतरच्या घडामोडी

६) भांडवलबाजार

२) १९९१ नंतरच्या घडामोडी
३) सेबीची भूमिका
४) वित्तीय क्षेत्रातील सुधारणा

(३) सार्वजनिक वित्त (आयव्यय) आणि वित्तीय संस्था

१) सार्वजनिक वित्त
२) सार्वजनिक गुंतवणूक
३) महसूल (केंद्रीय व राज्यस्तरीय
४) सार्वजनिक खर्च (केंद्रीय व राज्यस्तरीय)
५) अर्थसंकल्प
६) केंद्रीय व राज्यस्तरीय तूट
७) सार्वजनिक कर्ज
८) भारतातील वित्त आयोग

९) **भारतातील वित्तीय सुधारणा**

१) सार्वजनिक वित्त

१) बाजार अर्थव्यवस्थेतील सार्वजनिक वित्ताची भूमिका (बाजार अपयश व विकासानुकूलता)

१) खाली केंद्र राज्य यांच्यातील वित्तीय विवादासंबंधी दोन विधाने दिलेली आहेत. त्यातील योग्य ते निवडा.
a) वित्तीय दृष्ट्या प्रभावी केंद्र आणि प्रभावहीन घटक राज्ये निर्मितीसाठी भारतीय राज्यघटना जबाबदार आहे.
b) केंद्र सरकार अनावश्यक, विभागाची द्विरुक्ती करीत आहे.
पर्यायी उत्तरे :
१) फक्त (a) बरोबर आहे
२) फक्त (b) बरोबर आहे.
३) (a) आणि (b) दोन्ही अयोग्य आहेत.
४) (a) आणि (b) दोन्ही योग्य आहेत.

२) खालीलपैकी कोणते विधान केन्सच्या सार्वजनिक वित्तव्यवस्थेवरील विचारांचे प्रतिनिधित्व करते ?
१) जेव्हा अर्थव्यवस्थेत संसाधनेच बेकार असतील (न वापरलेली) तेव्हा अर्थसंकल्पाचा आकार लहान व समतोल ठेवणे शहाणपणाचे नसते.
२) अर्थसंकल्पातील तूट टाळली पाहिजे.
३) अर्थसंकल्पातील तूट चलनवाढीस चालना देणारी असते.
४) उपभोगावर कर असणे हे बचतीवर कर असण्यापेक्षा आवश्यक आहे.

२) सार्वजनिक गुंतवणूक

१) सार्वजनिक गुंतवणुकीचे निकष
२) गुण वस्तू व सार्वजनिक वस्तू

३) महसूल (केंद्रीय व राज्यस्तरीय)

१) सार्वजनिक महसुलाचे स्रोत
२) करभार/कराघात व कराचा परिणाम
३) करसुधारणांचे समीक्षण
४) मूल्यवर्धित कर
५) वस्तू व सेवा कर

१) कर आयात (इन्सिडन्स), हा कर संक्रमण क्रियेचा कोणता परिणाम असतो ?
१) प्रारंभिक २) मध्यम ३) अंतिम ४) यापैकी नाही

२) आर्थिक सुधारणेनंतरच्या काळात भारतात प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष करांचे सुलभीकरण खालीलपैकी कोणत्या समितीच्या सूचनांनुसार केले गेले ?
१) केळकर समिती २) राजा चेलिया समिती ३) नरसिंहन समिती ४) तेंडुलकर समिती

४) सार्वजनिक खर्च (केंद्रीय व राज्यस्तरीय)

१) सार्वजनिक खर्चाचे प्रकार
२) सार्वजनिक खर्चातील वृद्धीची व कारणे
३) सार्वजनिक खर्च सुधारणा

५) अर्थसंकल्प

१) कार्याधारित अर्थसंकल्प
२) शून्याधारित अर्थसंकल्प
३) लिंगभाव आधारित अर्थसंकल्प

१) शून्याधारित अर्थसंकल्पाच्या संकल्पनेचा प्रवर्तक कोण आहे?
   १) पीटर एस. सन्स २) पीटर ए. पीहर ३) पीटर एम. जॉफरी ४) यापैकी नाही
२) भारतात सर्वप्रथम कोणत्या राज्याने शून्याधारित अंदाजपत्रकाची संकल्पना राबवली ?
   १) उत्तर प्रदेश २) महाराष्ट्र ३) आंध्र प्रदेश ४) राजस्थान
३) २०१६-२०१७ च्या केंद्रीय अर्थसंकल्पामध्ये भारत सरकारने अर्थव्यवस्थेतील परकीय थेट गुंतवणूक (FDI) वाढीसाठी २०१७ पूर्वी खालील धोरणात्मक निर्णय घेतले.

   विधाने :

   a) विमा, निवृत्तिवेतन निधी आणि संरक्षण या क्षेत्रातील परकीय थेट गुंतवणूक ४९ टक्क्यापर्यंत करण्यास सरकारने परवानगी दिली आहे.
   b) भारतात अन्नधान्य उत्पादन उत्पादित करणे आणि त्याची विक्री करणे या क्षेत्रातील १०० टक्के परकीय थेट गुंतवणुकीस सरकारने परवानगी दिली आहे.

   पर्यायी उत्तरे :

   १) फक्त (a) योग्य आहे २) फक्त (b) योग्य आहे
   ३) (a) आणि (b) दोन्ही योग्य आहेत ४) (a) आणि (a) दोन्ही अयोग्य आहेत

६) केंद्रीय व राज्यस्तरीय तूट

१) तुटीची संकल्पना
२) अंदाजपत्रकीय तूट
३) राजकोषीय तूट
४) तुटीचे नियंत्रण
५) तुटीचा अर्थभरणा

७) सार्वजनिक कर्ज

१) सार्वजनिक कर्जातील वृद्धी
२) सार्वजनिक कर्जाचे घटक व भार
३) राज्यांच्या केंद्राकडून असलेल्या ऋणभाराची समस्या

१) खाली देण्यात आलेल्या **युनिट – I व युनिट – II** मध्ये सार्वजनिक कर्जाशी संबंधित बाबी दिल्या आहेत. योग्य जोडी निवडा.

युनिट – I	**युनिट – II**
a) सार्वजनिक कर्ज परतफेडीची पद्धती	i) उत्पादनामध्ये वाढ
b) सार्वजनिक कर्जाचे परिणाम	ii) उत्पादक आणि अनुत्पादक सार्वजनिक कर्ज
c) सार्वजनिक कर्जाचे स्रोत	iii) तुटीचा अर्थ भरणा
d) सार्वजनिक कर्जाचे प्रकार	iv) आंतरराष्ट्रीय वित्तीय संस्था

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

१) (ii) (iv) (i) (iii)
२) (iii) (i) (iv) (ii)
३) (iv) (i) (ii) (iii)
४) (iv) (i) (iii) (ii)

८) भारतातील वित्त आयोग

१) भारतातील विविध वित्त आयोग, त्यांचा अंमलबजावणी कालावधी आणि आयोगाचे अध्यक्ष खाली देण्यात आले आहेत. यातील **चुकीचा** पर्याय निवडा.
१) १२ वा वित्त आयोग – २००५–२०१० – सी रंगराजन
२) १३ वा वित्त आयोग– २०१०–२०१५– विजय एल. केळकर
३) १४ वा वित्त आयोग –२०१५–२०२० – वाय. बी. रेड्डी
४) १० वा वित्त आयोग – १९९५–२००० – ए. एम. खुसरो

९) भारतातील वित्तीय सुधारणा

(४) उद्योग व सेवा क्षेत्र

१) उद्योग क्षेत्र
२) सूक्ष्म, लहान व मध्यम उद्योग (एमएसएमई)
३) उद्योग क्षेत्राच्या वृद्धीचे स्वरूप
४) मोठे उद्योग
५) आजारी उद्योग
६) औद्योगिक धोरण
७) भारतातील सेवा क्षेत्र
८) भारतातील श्रमशक्ती

१) उद्योग क्षेत्र

१) आर्थिक आणि सामाजिक विकासातील उद्योगांचे महत्त्व व भूमिका

१) भारतीय आर्थिक विकासात खालीलपैकी कोणत्या कालावधीला औद्योगिक मंदी आणि संरचनात्मक ऱ्हास असे म्हटले जाते ?
१) १९५१–१९६५ २) १९६६–१९८० ३) १९८१–१९९१ ४) १९९२–२०००

२) सूक्ष्म, लहान व मध्यम उद्योग क्षेत्र (एमएसएमई)

१) एमएसएमई क्षेत्राची वृद्धी
२) एमएसएमई क्षेत्रातील समस्या
३) एमएसएमई क्षेत्राशी संबंधित धोरण

१) भारतातील सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम (MSMEs), उद्योगाविषयी खालीलपैकी कोणती विधाने योग्य आहेत?
a) भारताच्या स्थूल मूल्यवाढीत MSMEs क्षेत्राचे योगदान सुमारे ३२% इतके आहे.

b) व्यवसाय विस्तारासाठी पुरेसा कर्जनिधी मिळवताना MSMEs क्षेत्राला अनेक आव्हानांना सामोरे जावे लागते.

c) राष्ट्रीय नमुना पाहणीच्या ७३ व्या फेरीनुसार २०१५-१६ मध्ये भारतातील MSMEs ची संख्या ६३३.८ लाख इतकी होती.

पर्यायी उत्तरे :

१) वरील सर्व २) केवळ (a) आणि (b) ३) केवळ (b) आणि (c) ४) (a) केवळ आणि (c)

२) लघुउद्योगांसंबंधी खाली दोन विधाने दिलेली आहेत. यातील **योग्य** विधानाची निवड करा.

a) लघुउद्योगाच्या विकासासाठी मे १९९९ मध्ये अभ्यासगटाची स्थापना करण्यात आली.

b) श्री. विजय केळकर हे या अभ्यासगटाचे अध्यक्ष होते.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) आणि (b) दोन्हीही योग्य आहेत २) (a) आणि (b) आणि दोन्हीही अयोग्य आहेत

३) फक्त (a) योग्य आहे. ४) फक्त (b) योग्य आहे

३) उद्योग क्षेत्राच्या वृद्धीचे स्वरूप

१) एसईझेड

२) एसपीव्ही

४) मोठे उद्योग

१) भारतातील मोठ्या उद्योगांची संरचना (महाराष्ट्राच्या विशेष संदर्भासह)

१) .... ही कंपनी महारत्न कंपन्यांच्या गटात मोडत नाही. ....

१) हिंदुस्थान पेट्रोलिअम कॉर्पोरेशन मर्यादित (HPCL)

२) राष्ट्रीय औष्णिक ऊर्जा कॉर्पोरेशन मर्यादित (NTPC)

३) भारत हेवी इलेक्ट्रिकल लिमिटेड (BHEL)

४) भारत पेट्रोलिअम कॉर्पोरेशन लिमिटेड (BPCL)

५) आजारी उद्योग

१) आजारी उद्योगाची कारणे
२) आजारी उद्योगावरील उपाय
३) औद्योगिक विकास धोरण

१) औद्योगिक आजारपण निश्चितीसाठी .... हा मूलभूत निकष वापरला जातो.

a) सतत १ वर्ष वा त्याहून जास्त काळ वारंवार होणारे रोख नुकसान

b) कर्ज समभाग गुणोत्तरात वाढ

c) उच्च श्रम परिवर्तन दर

d) निव्वळ मालमत्तेत घट

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a) २) फक्त (a) आणि (b ३) फक्त (a),(b) आणि (c) ४) फक्त (b) आणि (c)

२) संस्था आणि त्यांचे महत्त्वाचे उद्दिष्ट यांच्या जोड्या जुळवा:

संस्था	**उद्दिष्ट**
a) एस आय डी बी आय	i) आजारी उद्योगधंद्यासाठी उपाययोजना
b) बी आय एफ आर	ii) आजारी उद्योगधंद्यांना पुनर्वसन

c) सी ए आर टी — iii) लघु उद्योगांसाठी केंद्रीय बँक

d) आय आर बी आय — iv) ग्रामीण उद्योगांना तांत्रिक सल्ला

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iii)	(ii)	(i)	(iv)
२)	(ii)	(iv)	(iii)	(i)
३)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
४)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)

६) औद्योगिक धोरण

१) १९९१ च्या पूर्वीची औद्योगिक धोरणे

२) १९९१ नंतरची औद्योगिक धोरणे

३) भारतातील व्यवसाय सुलभता

७) भारतातील सेवा क्षेत्र

१) सेवा क्षेत्राची रचना

२) सेवा क्षेत्राची वृद्धी

८) भारतातील श्रमशक्ती

१) भारतातील श्रमशक्तीची समस्या, उपाय व सुधारणा

२) सामाजिक सुरक्षा उपाय

(५) पायाभूत सुविधा विकास

१) पायाभूत सुविधांचे प्रकार व पायाभूत सुविधांतील वृद्धी

२) पायाभूत सुविधा संदर्भातील केंद्र आणि राज्य सरकारची धोरणे

३) भारतातील पायाभूत सुविधा संदर्भातील समस्या

४) पायाभूत सुविधांसाठीचा वित्त पुरवठा

१) पायाभूत सुविधांचे प्रकार व पायाभूत सुविधांतील वृद्धी

१) ऊर्जा

२) पाणी पुरवठा व सफाई

३) गृहनिर्माण - परवडणारी घरे, झोपडपट्टी पुनर्वसन

४) वाहतूक - रस्ते, बंदरे

५) दळणवळण व दूरसंचार - पोस्ट व टेलिग्राफ, रेडिओ, दूरचित्रवाणी व इंटरनेट जाळे

१) भारतातील रस्त्यांच्या वर्गीकरणात खालीलपैकी कोणत्या रस्त्यांच्या प्रकाराचा समावेश होतो ?

१) राष्ट्रीय महामार्ग, राज्य महामार्ग, शहरी रस्ते

२) राष्ट्रीय महामार्ग, जिल्हा महामार्ग, शहरी व ग्रामीण भागातील रस्ते.

३) राष्ट्रीय महामार्ग, राज्य महामार्ग, जिल्हा व ग्रामीण भागातील रस्ते.

४) राष्ट्रीय महामार्ग, ग्रामीण भागातील रस्ते, शहरालगतचे महामार्ग.

२) भारतात रस्ते वाहतूक व महामार्ग मंत्रालयाच्या २०१६-१७ च्या वार्षिक अहवालानुसार किती लांबीचे राष्ट्रीय आणि राज्य महामार्ग आहेत ?

१) राष्ट्रीय १०३९२२ कि. मी. आणि राज्य १६१८८७ कि. मी.

२) राष्ट्रीय १०३८३३ कि. मी. आणि राज्य १६०३८२ कि. मी.

३) राष्ट्रीय १०३९३३ कि. मी. आणि राज्य १६१४८७ कि. मी.

४) राष्ट्रीय १०४९३३ कि. मी. आणि राज्य १५९३६२ कि. मी.

३) राष्ट्रीय संप्रेषण धोरणाची (२०१८) उद्दिष्टे, २०२२ या वर्षापर्यंत साध्य करायची आहेत. ती म्हणजे ....

a) डिजिटल सबलीकरण करणे.

b) भारताच्या स्थूल देशांतर्गत उत्पादनात डिजिटल संप्रेषणाचा वाटा १०% पर्यंत वाढवणे.

c) सर्वांना ब्रॉडबॅण्ड सेवेचा पुरवठा

d) जागतिक मूल्यसाखळीत भारताचे योगदान वाढवणे.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a), (b) आणि (c) २) (a) ,(c) आणि (d) ३) (b),(c) आणि (d) ४) (a), (b) आणि (d)

२) पायाभूत सुविधा संदर्भातील केंद्र आणि राज्य सरकारची धोरणे

१) पायाभूत सुविधा संदर्भातील केंद्र सरकारचे धोरण

२) पायाभूत सुविधा संदर्भातील राज्य सरकारचे धोरण

३) विशेष उद्देश साधने (एसपीव्ही)

१) शहर सुधारणा, शहर नूतनीकरण आणि शहर विस्तार हे .... या योजनेचे संरचनात्मक घटक आहेत.

a) स्मार्ट सिटीज अभियान

b) राष्ट्रीय वारसा शहर विकास व वृद्धी योजना

c) अटल नूतनीकरण आणि शहरी परिवर्तन अभियान

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) २) (b) ३) (c) ४) वरीलपैकी कोणताही पर्याय नाही

३) भारतातील पायाभूत सुविधा संदर्भातील समस्या

४) पायाभूत सुविधांसाठीचा वित्त पुरवठा

१) पायाभूत सुविधांसाठी वित्त पुरवठ्याची आव्हाने व धोरण पर्याय

२) सार्वजनिक-खाजगी क्षेत्र भागीदारी (पीपीपी)

३) थेट परकीय गुंतवणूक व पायाभूत सुविधा विकास

४) पायाभूत सुविधा विकासाचे खाजगीकरण

१) पायाभूत सुविधांच्या गुंतवणुकीत खाजगी भागीदारीस प्रोत्साहन देण्यासाठीच्या अनेक मार्गांमधील एक मार्ग म्हणजे बी ओ टी खालील पर्यायांपैकी कोणता पर्याय बी ओ टी चे विस्तारित स्वरुप आहे ?

१) बिल्ड, ऑपरेट आणि ट्रान्सफर २) बिल्ड, ओन आणि ट्रान्सफर

३) बॉरो, ऑपरेट आणि ट्रान्सफर ४) बिल्ड, ऑपरेट आणि टेकओव्हर

(६) महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था

१) उर्वरित भारताच्या तुलनेत महाराष्ट्र
२) महाराष्ट्रातील विविध क्षेत्राची वैशिष्ट्ये
३) कृषी, उद्योग व सेवा क्षेत्राच्या विकासासाठी महाराष्ट्र सरकारची धोरणे
४) महाराष्ट्रातील दुष्काळ व्यवस्थापन
५) महाराष्ट्रामधील परकीय गुंतवणूक

१) उर्वरित भारताच्या तुलनेत महाराष्ट्र

२) महाराष्ट्रातील विविध क्षेत्राची वैशिष्ट्ये

१) कृषी क्षेत्राची वैशिष्ट्ये
२) उद्योग क्षेत्राची वैशिष्ट्ये
३) सेवा क्षेत्राची वैशिष्ट्ये

१) १४ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार महाराष्ट्र राज्याला केंद्र सरकारच्या कर उत्पन्नाचा .... इतका वाटा मिळालेला आहे.
१) १७.९५९ २) ९.६६५ ३) ५.५२१ ४)७.५४८

३) विविध क्षेत्राच्या विकासासाठी महाराष्ट्र सरकारची धोरणे

१) कृषी क्षेत्राच्या विकासाचे धोरण
२) उद्योग क्षेत्राच्या विकासाचे धोरण
३) सेवा क्षेत्राच्या विकासाचे धोरण

१) महाराष्ट्र शासनाने छत्रपती शिवाजी महाराज शेतकरी सन्मान योजना कधी सुरु केली ?
१) जून २०१७ २) जुलै २०१६ ३) जून २०१८ ४) ऑगस्ट २०१७

२) महाराष्ट्रातील सिंचन घोटाळ्याच्या तपासासाठी महाराष्ट्र राज्य सरकारने माधवराव चितळे यांच्या अध्यक्षतेखाली ....साली विशेष तपास पथक (SIT) ची स्थापना केली.
१) २०१०-११ २) २०११-१२ ३) २०१३-१४ ४) २०१२-१३

३) खालील विधाने विचारात घ्या.
a) महाराष्ट्र राज्याने सेंद्रीय शेती धोरण जानेवारी २०१३ मध्ये जाहीर केले.
b) महाराष्ट्र राज्याने कृषी संजीवनी योजना २०११ मध्ये जाहीर केली.
c) महाराष्ट्र राज्याने शेती व्यवसाय पायाभूत विकास गुंतवणूक कार्यक्रम जागतिक बँकेच्या मदतीने सुरु केली.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने **असत्य** आहे/त ?
१) (a) व (b) २) फक्त (a) ३) (b) व (c) ४) फक्त (c)

४) महाराष्ट्रातील दुष्काळ व्यवस्थापन

५) महाराष्ट्रामधील परकीय गुंतवणूक

१) महाराष्ट्राच्या २०१७-१८ च्या आर्थिक सर्वेक्षणानुसार सप्टेंबर २०१७ पर्यंत भारतातील एकूण परकीय थेट गुंतवणुकीत महाराष्ट्राचा वाटा किती आहे ?

१) ३१%　　２) २५%　　३) ३९%　　४) २१%

२) महाराष्ट्रात विदेशी प्रत्यक्ष गुंतवणूक प्रकल्पात झालेल्या गुंतवणुकीमध्ये खालीलपैकी कोणत्या क्षेत्राचा प्रथम क्रमांक लागतो ?

१) हॉटेल व पर्यटन उद्योग क्षेत्र　　२) वित्तीय सेवा क्षेत्र

३) व्यवसाय व्यवस्थापन सल्लाविषयक क्षेत्र　　४) माहिती व तंत्रज्ञान क्षेत्र

(३) कृषी अर्थव्यवस्था

(१) भारतीय शेती व ग्रामीण विकास

१) आर्थिक विकासात शेतीची भूमिका
२) शेतीचे प्रकार
३) कृषी उत्पादकता व उत्पादन वाढीसाठी शासकीय धोरणे, योजना आणि कार्यक्रम
४) भारत व महाराष्ट्रातील कृषी क्षेत्राचा विकास
५) कृषी संशोधन
६) ग्रामीण विकास

१) आर्थिक विकासात शेतीची भूमिका

१) राष्ट्रीय उत्पन्न आणि रोजगारामध्ये शेतीचे योगदान
२) शेती, उद्योग व सेवा क्षेत्रांमधील आंतरसंबंध
३) भारतातील कृषी विकासातील प्रादेशिक असमानता

१) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील कृषी क्षेत्राच्या भूमिकेसंबंधी खाली काही विधाने देण्यात आली आहेत. यातील योग्य विधान/विधानांची निवड करा.

a) १९७२-१९७३ मध्ये भारताच्या काम करणाऱ्या एकूण लोकसंख्येपैकी ७३.९% लोक शेती आणि शेतीशी संबंधित व्यवसायामध्ये गुंतलेले होते. हे प्रमाण कमी होऊन १९९३-१९९४ मध्ये ६४.८% तर २०११-२०१२ मध्ये ४८.९% पर्यंत खाली आले.

b) कृषी क्षेत्राच्या विकासाशिवाय देशातील उद्योगधंदे अविकसित (मागास) राहतात.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) आणि (b) योग्य आहेत　　२) फक्त (a) योग्य आहे

३) फक्त (b) योग्य आहे　　४) (a) आणि (b) अयोग्य आहेत

२) शेतीचे प्रकार

१) कंत्राटी शेती
२) उपग्रह शेती
३) कॉर्पोरेट शेती

४) सेंद्रिय शेती

१) राष्ट्रीय सेंद्रीय शेती प्रकल्प योजनेची .... हे/ही मुख्य उद्दिष्ट/उद्दिष्ट्ये आहेत/आहे.
१) सेवा पुरविणाऱ्यांच्या मार्फत क्षमता विकसित करणे.
२) प्रशिक्षण आणि प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून मानवी संसाधनांचा विकास करणे.
३) सेंद्रीय आदानांची गुणवत्तेवर नियंत्रण करणे.
४) वरील सर्व

३) कृषी उत्पादकता व उत्पादन वाढीसाठी शासकीय धोरणे, योजना आणि कार्यक्रम

१) भारतातील कमी कृषी उत्पादनक्षमतेची कारणे – मूलभूत शेतीविषयक निविष्ठा, शेतीचे आकारमान
२) हरित क्रांती व तंत्रज्ञान विषयक बदल, जनुकीय सुधारणा तंत्रज्ञान
३) शेतीचे यांत्रिकीकरण
४) शेतकऱ्याचे उत्पन्न दुप्पट करण्याबाबत शासकीय धोरण
५) विविध पिक विमा योजना

१) खालील विधाने भारतीय हरितक्रांती विषयीची आहेत.
a) पिकांच्या आकृतिबंधात बदल झाला.
b) शेती आणि उद्योगधंद्यामधील आंतर–जोडणी मजबूत झाली.
c) हरितक्रांतीचा फायदा झालेली गहू आणि तांदूळ ही दोन पिके आहेत.
वरीलपैकी कोणते विधान/विधाने खरी आहेत ?
१) सर्व (a), (b) आणि (c) २) फक्त (c) ३) फक्त (a) ४) (a) आणि (c)

२) खालील विधाने भारतीय शेतीविषयक आहेत.
a) प्रती हेक्टर उत्पादनाच्या आधारे गहू या पिकाचा प्रथम क्रमांक लागतो.
b) एकूण उत्पादनाच्या आधारे तांदूळ या पिकाचा प्रथम क्रमांक लागतो.
खालील कोणता पर्याय बरोबर आहे ?
१) दोन्ही विधाने बरोबर आहेत २) दोन्ही विधाने चुकीची आहेत.
३) फक्त विधान (a) खरे आहे. ४) फक्त विधान (b) खरे आहे.

३) शेण खतांमध्ये .... टक्के नत्र असते.
१) ९.३० २) ०.५० ३) १६.०० ४) ४६.४०

४) १९५०–१९५१ मध्ये भारतातील खताचा प्रतिहेक्टरी वापर नगण्य होता. मात्र २०१४–२०१५ मध्ये हा वापर .... किलोपर्यंत प्रतिहेक्टरी वाढला.
१) २०० किग्रॅ. २) १२५.४ किग्रॅ. ३) ५०० किग्रॅ. ४) ४३५.५ किग्रॅ.

५) भारत सरकारने २००४ मध्ये बियाणे विधेयक २००४' सादर केले. या विधेयकाची वैशिष्ट्ये ....
१) बियाणांच्या जातीची त्याच्या उत्पादक क्षमतेनुसार सक्तीची नोंदणी.
२) बियाणांची आयात – निर्यात करण्यासाठीची नियमावली
३) शेतकऱ्यांना त्यांच्याकडील बियाणे जतन करणे, त्याचा वापर करणे, अदलाबदल करणे, वाटून घेणे आणि विक्री करणे यासाठी नोंदणीपासून शेतकऱ्यांची मुक्तता करण्यात आली.
४) वरील सर्व

६) मिशन २०२२ : आगामी पाच वर्षात भारतीय शेतकऱ्यांचे उत्पन्न दुप्पट करणे. यासाठी प्रधानमंत्री यांनी खालील धोरण निश्चित केले आहे. यातील योग्य पर्यायांची निवड करा.

a) जलसंधारणासाठी मोदी अर्थसंकल्पीय तरतूद करुन जलसंधारणावर लक्ष केंद्रित करणे. प्रत्येक थेंब–जास्त पीक या ध्येयासाठी प्रयत्न करणे.

b) काढणी पश्चात पिकांची हानी टाळण्यासाठी साठवणगृहासाठी मोठी गुंतवणूक करणे आणि शीतगृहांची साखळी निर्माण करणे.

c) परवडणाऱ्या खर्चात शेती क्षेत्रातील धोका कमी करण्यासाठी नवीन पीक विमा योजना सुरु करणे.

d) गुणवत्तापूर्ण बियाणांची तरतूद करणे.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) आणि (b) योग्य आहेत २) (c) आणि (d) योग्य आहेत
३) (a) आणि (d) योग्य आहेत ४) वरील सर्व योग्य आहेत

४) भारत व महाराष्ट्रातील कृषी क्षेत्राचा विकास

१) जमीन सुधारणा आणि जमीन वापर
२) जलसिंचन आणि जलव्यवस्थापन
३) फलोत्पादन व पुष्पोत्पादन विकास
४) पशुधन आणि त्याची उत्पादकता
५) वनीकरण
६) मत्स्यव्यवसाय

१) जमीन सुधारणा आणि जमीन वापर

१) मशागत योग्य पडीक जमिनीचे महाराष्ट्राच्या एकूण भौगोलिक क्षेत्राशी .... % एवढे प्रमाण आहे.
१) २.९८ २) २४.०५ ३) १४.४५ ४) १०.४८

२) .... प्रकारची भूमी स्वामित्व प्रणाली सर्वप्रथम १७९२ मध्ये मद्रास प्रांतात सुरु झाली.
१) रयतवारी २) जमीनदारी ३) महालवारी ४) वरीलपैकी कोणतेही नाही

३) महाराष्ट्रात सामान्यत: कोणती व्यापारी/नगदी पिके खरीप हंगामात घेतली जातात ?
१) कापूस, सोयाबीन, गहू, हरभरा २) कापूस, सोयाबीन, भुईमूग, ऊस
३) कापूस, सोयाबीन, जवस, हरभरा ४) कापूस, सोयाबीन, कडधान्ये, ज्वारी

२) जलसिंचन आणि जलव्यवस्थापन

१) मृद आणि जलसंधारण
२) पर्जन्य शेती
३) सिंचन आणि त्याच्या पद्धती

१) भारतातील शेती सिंचनाचा सर्वात मोठा स्त्रोत कोणता ?
१) कालवे २) विहिरी ३) तलाव ४) वरीलपैकी कोणताही नाही

२) मृद व जल संधारण विभागातर्फे .... या योजनेला नाबार्ड मार्फत २०००–२००१ सालापासून कर्जपुरवठा केला जातो.
१) ए आय बी पी २) डब्ल्यू डी पी एस सी ए

३) आर आय डी एफ   ४) आर व्ही पी आणि एफ पी आर

३) फलोत्पादन व पुष्पोत्पादन विकास

१) .... हे/हा कार्यक्रम १२ व्या (२०१२-२०१७) पंचवार्षिक योजनेनुसार एकात्मिक फळबाग विकास कार्यक्रमाचा भाग आहे/आहेत.

a) ईशान्य भारतीय प्रदेश आणि हिमालय फळबाग अभियान (HMNEH)

b) राष्ट्रीय बांबू अभियान (NBM)

c) नारळ विकास मंडळ(CDB)

d) राष्ट्रीय फळबाग अभियान (NHM)

पर्यायी उत्तरे :

१) (a), (b) आणि (d)   २) (a),(c) आणि (d)   ३) (a), (b),(c) आणि (d)   ४) (b),(c) आणि (d)

भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा : अभ्यासक्रमात नमूद विषय व उपविषय

१) भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा
२) भारतीय अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने
३) भारतातील नियोजन
४) भारतातील आर्थिक सुधारणा

१) भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा

२) भारतीय अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने

१) दारिद्र्य निर्मूलनाचे उपाय
२) बेरोजगारी निर्मूलनाचे उपाय
३) प्रादेशिक असमतोल

३) भारतातील नियोजन

१) नियोजनाचे प्रकार व तर्काधार
२) नियोजन आयोग
३) नीती आयोग

४) भारतातील आर्थिक सुधारणा

१) आर्थिक सुधारणांची पार्श्वभूमी
२) उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरण – संकल्पना, अर्थ, व्याप्ती व मर्यादा
३) केंद्र आणि राज्यातील सुधारणांची असमानता

भारतीय अर्थव्यवस्थेसमोरील दारिद्र्य, बेरोजगारी आणि प्रादेशिक विषमता या आव्हानांचा अभ्यास करताना दारिद्र्याची रेषा ठरविण्या संदर्भातील महत्त्वाची मानके, समित्या व अहवाल, दारिद्र्याची कारणे व त्यावरील उपाय यांचा अभ्यास करावा. दारिद्र्यनिर्मूलनाच्या कार्यक्रमाचा अभ्यास अधिक नेमकेपणाने आणि सद्य:स्थितीच्या संदर्भासह करावा. बेरोजगारी, प्रादेशिक विषमता या आव्हानांचे स्वरूप, त्यांची कारणे आणि त्यासंदर्भातील महत्त्वाचे शासकीय कार्यक्रम, धोरणे आणि यंत्रणा यांची नेमकी माहिती अधिकृत आकडेवारीसह अद्ययावत करावी.

२०११ मध्ये महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री पृथ्वीराज चव्हाण यांनी *विजय केळकर* यांच्या अध्यक्षतेखाली महाराष्ट्राच्या प्रादेशिक असमतोलाचे मोजमाप करण्यासाठी समिती नेमली. यापूर्वी नेमण्यात आलेली *वि. म. दांडेकर समिती, भुजंगराव कुलकर्णी समिती* आणि उच्च स्तरीय अभ्यासगट यांनी वेगवेगळे निकष लावून प्रादेशिक असमतोल मोजण्याचा प्रयत्न केला आणि त्यावर उपायही सुचविले. असमतोलाची कारणे, परिणाम व त्याचा वेगळ्या विदर्भाच्या मागणीवर असलेला प्रभाव अभ्यासावा.

केंद्रीय पंचवार्षिक नियोजनाची प्रक्रिया सुमारे दीड वर्षे सुरू असते. नियोजनाचे अनेक प्रकार आहेत – अंशलक्ष्यी नियोजन, परिलक्ष्यी नियोजन, विकेंद्रित नियोजन, इ. भारताने रशियाकडून नियोजन स्वीकारले तरी त्याची अनेक मॉडेल्स – हेरॉड–डोमर, महालनोबीस, ॲलन–रुद्र, वकील–ब्रह्मानंद, राव–मनमोहन, नवगांधीवाद–इत्यादी भारतातच विकसित झाली.

नियोजनाचा आढावा घेताना पुढील मुद्दे विचारात घ्यावेत – योजनांचा कालावधी, योजनांना मान्यता देणारे सरकार, त्या काळातील पंतप्रधान व योजना आयोगाचे उपाध्यक्ष, आकारमान, घोषवाक्य, उद्दिष्ट, विविध घटकावरील तरतुदी, सुरू केलेल्या योजना, भांडवल निर्मितीचे विविध स्रोत, सुरू झालेले कारखाने व धरणे, निर्माण झालेली राज्ये, साध्य झालेली उद्दिष्टे, नेमलेल्या आलेल्या विविध समित्या व योजनेचे यशापयश, इत्यादी.

तिसऱ्या पंचवार्षिक योजनेपासून भारतात विकेंद्रित नियोजन सुरू झाले. १९६१ साली राज्याची योजना वेगळी, तर १९७४ पासून जिल्हा नियोजनाला सुरुवात झाली. ७३ व्या व ७४ व्या घटना दुरुस्तीने राज्य वित्त आयोगाची, तसेच ७४ व्या घटनादुरुस्तीने *'जिल्हा नियोजन समितीची निर्मिती'* झाल्याने खालून – वर या प्रकारचे नियोजन सुरू झाले. त्यावर आधारीत विशेषतः जिल्हा नियोजन आयोगाची रचना, निवडणुका, त्याचे अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सदस्य, अधिकार व इतर बाबींवर प्रश्न विचारले जातात.

१९९१ पासून सुरू झालेल्या आर्थिक सुधारणांना २०१४ मध्ये २५ वर्षे झाली. या सुधारणा दोन टप्प्यात अमलात आल्या. त्यातील पहिला टप्पा नवव्या पंचवार्षिक योजनेच्या काळात संपला. दुसरा टप्पा २००२ पासून सुरू झाला.

भारतातील 'एलपीजी मॉडेल' हे जगातील इतर मॉडेलपेक्षा वेगळे आहे. चीनच्या 'शांघाय' मॉडेलपेक्षा हे मॉडेल मानवी चेहरा असलेले मॉडेल मानले जाते आणि विकासाचा लाभ सर्वसामान्यापर्यंत पोहोचला पाहिजे हे उद्दिष्ट लक्षात घेऊनच भारतात सध्या आर्थिक सुधारणा टप्प्याटप्प्याने अमलात आणल्या जात आहेत.

आर्थिक सुधारणांच्या पार्श्वभूमीचा आढावा घेताना आर्थिक सुधारणांच्या पूर्वेच्या आंतरराष्ट्रीय व राष्ट्रीय घडामोडींची माहिती तपशीलवार वाचावी. उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरण या संकल्पनांचे अचूक आकलन यावर कशाप्रकारचे वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी प्रश्न विचारले जाऊ शकतात या दृष्टीने करावे. आर्थिक सुधारणां मधील समाविष्ट विविध धोरणे व तरतुदी यांची माहिती मिळवावी. खाजगीकरण, उदारीकरण व जागतिकीकरण धोरणाचा प्रभाव व मर्यादा यांचे आकलन वस्तुनिष्ठरीत्या करावे. त्यासंदर्भातील वृत्तपत्रांतील आणि विविध नियतकालिकांतील अर्थविषयक लेखांचे वाचन करावे.

केंद्र व राज्य स्तरावरील आर्थिक सुधारणांचा संबंध मुख्यत्वे करप्रणाली, अर्थसंकल्प उत्तरदायित्व, सार्वजनिक खर्चाचे लोकाभिमुख धोरण, याबाबत आहे.

भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा : घटक आणि उपघटकावरील प्रश्नसंख्या

घटक –उपघटक/ प्रश्न व गुणसंख्या	*२०१२*	*२०१३*	*२०१४*	*२०१५*	*२०१६*	*२०१७*	*२०१८*	*२०१९*
उपविषय – १ : भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा								
१) भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा	–	–	१	१	१	–	–	–
२) भारतीय अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने								
दारिद्र्य निर्मूलनाच्या उपाययोजना	१	–	२	१	१	२	१	१
बेरोजगारीसंबंधात उपाययोजना	३	१	२	२	४	३	२	३
प्रादेशिक असमतोल	–	१	२	–	–	–	–	–
३) भारतातील नियोजन								
नियोजन : प्रक्रिया प्रकार	–	१	१	२	–	२	१	१
भारताच्या पंचवार्षिक योजनांचा आढावा, मूल्यमापन	२	६	२	–	३	–	१	१
४) भारतातील आर्थिक सुधारणा								
शिथिलीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरण	४	२	२	४	२	२	३	२
केंद्र व राज्य स्तरावरील आर्थिक सुधारणा	२	–	–	२	२	१	३	२
एकूण	*१२*	*११*	*१२*	*१२*	*१३*	*१०*	*११*	*१०*

१) भारतीय अर्थव्यवस्थेचा आढावा

२) भारतीय अर्थव्यवस्थेपुढील आव्हाने

१) दारिद्र्य निर्मूलनाचे उपाय

२) बेरोजगारी निर्मूलनाचे उपाय

३) प्रादेशिक असमतोल

१) दारिद्य निर्मूलनाचे उपाय

१) खालीलपैकी कोणत्या पंतप्रधानानी दिवंगत इंदिरा गांधी यांनी दारिद्र्य निर्मूलनासाठी जाहीर केलेल्या २०-कलमी कार्यक्रमाची पुनर्रचना केली ?

१) राजीव गांधी २) नरसिंह राव ३) व्ही. पी. सिंग ४) वरीलपैकी कोणीही नाही

२) खालीलपैकी कोणते धोरण भारतातील दारिद्र्य निर्मूलनासाठी योग्य आहे ?

a) i) साकलिक कृषी विकास

ii) साकलिक क्षेत्रातील उत्पादकता आणि रोजगार गुणवत्ता वाढविणे

iii) शिक्षण आणि कौशल्य विकासाद्वारे गरिबांचे उत्थान करणे.

iv) चांगल्या आरोग्याच्या तरतुदीद्वारे उत्थान करणे.

b) i) गृहनिर्मितीसाठी तरतूद करणे.

ii) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेद्वारे

iii) कौशल्य निर्मितीतून दारिद्र्य निर्मूलन

iv) चांगल्या वेतनदराची हमी देणे.

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a) योग्य आहे २) फक्त (b) योग्य आहे

३) (a) आणि (b) दोन्हीही योग्य नाहीत. ४) (a) आणि (b) दोन्हीही योग्य आहेत.

३) दारिद्र्य निर्मूलनासंदर्भात खालीलपैकी कोणती विधाने सत्य आहेत ?

a) आर्थिक सुधारणानंतर ग्रामीण दारिद्र्यात घट झाली.

b) आर्थिक सुधारणानंतर ग्रामीण विकासात साचलेपणा आला.

c) आर्थिक विकासातील साचलेपणामुळे ग्रामीण दारिद्र्य कमी झालेले नाही.

d) ग्रामीण दारिद्र्य निर्मूलन योजनांचा ग्रामीण सामाजिक कल्याणावर विशेष परिणाम झाला नाही.

वरील योग्य विधान/विधाने निवडा.

१) (a), (b) आणि (c) २) (a), (b) आणि (d) ३) (b), (c) आणि (d) ४) वरील सर्व

४) खालीलपैकी कोणते/ती विधान/ने योग्य आहे/आहेत ?

a) दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रमाचा उद्देश गरिबांच्या उत्पन्नात वाढ घडवून आणणे हा आहे.

b) भारत सरकारने राष्ट्रीय कृषी विकास योजना दारिद्र्य निर्मूलनाच्या हेतूने सुरु केली.

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a) २) फक्त (b) ३) (a) आणि (b) ४) एकही नाही

५) भारतातील ग्रामीण दारिद्र्य दूर करण्यासाठी कोणता कार्यक्रम जाहीर करण्यात आला?

१) वीस कलमी कार्यक्रम २) किमान गरजा कार्यक्रम

३) एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम ४) वरील सर्व

६) पुढील दोन विधानांपैकी कोणते **योग्य** आहे ?

a) २००८ पासून सुरु झालेली राष्ट्रीय स्वास्थ्य विमा योजना दारिद्र्य रेषेखालील लोकसंख्येसाठी लागू होते.

b) लाभार्थींना इस्पितळातील ३०,००० खर्चाची जवळपास सर्व आजारांसाठी कुटुंबातील ४ व्यक्तींसाठी मुभा आहे.

पर्यायी उत्तरे :

१) केवळ (a) २) केवळ (b) ३) दोन्ही ४) एकही नाही

७) भारत सरकारच्या खालीलपैकी दारिद्र्य-निवारणाच्या कोणत्या कार्यक्रमाअंतर्गत गरिबांना कमी दरात धान्य दिले

गेले?

१) एन.आर.इ.पी. २) आय.आर.डी.पी. ३) एस.जे.जी.वाय. ४) पी.डी.एस.

८) भारत सरकारने दारिद्र्य निर्मूलनासाठी स्वीकारलेल्या त्रि–आयामी दृष्टिकोनात खालीलपैकी कोणाचा समावेश होत नाही?

१) किमान मूलभूत सुविधांची तरतूद २) दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रम

३) वृद्धीधारित दृष्टिकोन ४) गरिबी अनुदान दृष्टिकोन

९) अकराव्या पंचवार्षिक योजनेत दारिद्र्य रेषेखालील व्यक्तींचे प्रमाण कमी करण्याबाबत निश्चित करण्यात आलेले उद्दिष्ट होते :

१) दरवर्षी १ टक्क्याप्रमाणे पंचवार्षिक योजनेच्या काळात ५%

२) दरवर्षी २ टक्क्याप्रमाणे पंचवार्षिक योजनेच्या काळात १0%

३) पंचवार्षिक योजनेच्या पहिल्या दोन वर्षाच्या काळात प्रत्येकी १%, नंतरच्या तीन वर्षांच्या काळात २% याप्रमाणे एकूण १0%

४) वरीलपैकी कोणतेही नाही.

२) बेरोजगारी निर्मूलनाचे उपाय

१) भारत सरकारने सुरू केलेल्या राष्ट्रीय कार्यक्रमात केंद्र व राज्य सरकारच्या मदतीच्या हिश्याचे प्रमाण ...... आहे.

१) ५0 : ५0 २) ८५ : १५ ३) ७0 : ३0 ४) ६0 : ४0

२) खालीलपैकी कोणते/ती विधान/ने योग्य आहे/आहेत ?

a) २0१२–१३ च्या आर्थिक सर्वेक्षणानुसार संघटित क्षेत्रातील रोजगार निर्मितीचा वेग २0११ मध्ये १.0% वाढला.

b) २00९–११ या कालावधीत संघटित क्षेत्रातील महिलांची रोजगार संख्या जवळपास २0.५% होती.

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a) २) फक्त (b) ३) (a) आणि (b) ४) एकही नाही

३) खालील विधाने विचारात घ्या :

a) २00१ मध्ये १0 दशलक्ष रोजगार संधी ध्येय गाठण्यासाठी नियोजन मंडळाने एस. पी. गुप्ता विशेष गटाची स्थापना केली.

b) सन २0११–१२ मध्ये शेती क्षेत्रात अंदाजे ८0% सर्व प्रकाराचा रोजगार देण्यात येईल.

c) ११ व्या योजनेत जवळपास ५२ दशलक्ष श्रमशक्तीतील वाढ अपेक्षीत आहे.

वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने **बरोबर** आहे/त?

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) व (b) २) (a) व (c) ३) (b) व (c) ४) फक्त (b)

४) भगवती समितीच्या १९७३ च्या अहवालानुसार सरकारने रोजगार पुरविण्यासाठी खालील उपाय योजना सुरू केल्या.

a) ग्रामीण कार्य कार्यक्रम b) कृषी–सेवा केंद्र

c) क्षेत्र–विकास कार्यक्रम d) किसान क्रेडिट कार्ड योजना

वरीलपैकी कोणता/ते पर्याय **चुकीचा/चे** आहे/आहेत ?

१) (a) आणि (b) २) (b) आणि (d) ३) फक्त (c) ४) फक्त (d)

५) भारतातील रोजगार निर्मिती कार्यक्रम आणि त्यांच्या प्रारंभ/घोषणा दिनांक–वर्ष खाली दिलेले आहे. योग्य जोड्या लावा.

युनिट – I	**युनिट – II**
a) प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना (PMGSY)	i) डिसेंबर १, १९९७

b) प्रधानमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम (PMEGP)   ii) ऑगस्ट २०१३

c) स्वर्णजयंती शहरी रोजगार योजना (SJSRY)   iii) डिसेंबर २५,२०००

d) राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा योजना (NFSS)   iv) ऑगस्ट १४, २००८

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
२)	(iv)	(ii)	(i)	(iii)
३)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)
४)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)

६) खालीलपैकी बिगर रोजगार योजना ओळखा.

१) ग्रामीण काम योजना   २) भाग विकास योजना

३) एकात्मिक कोरडवाहू कृषी योजना   ४) वरीलपैकी एकही नाही

७) १९८० च्या राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार कार्यक्रमाचे मुख्य उद्दिष्ट काय होते?

१) ग्रामीण युवकांना स्वयं रोजगारासाठी बीज भांडवलाचा पुरवठा करणे.

२) ग्रामीण युवकांना स्वयं रोजगारासाठी प्रशिक्षणाच्या सुविधा पुरविणे.

३) ग्रामीण भागातील गरीब लोकांना रोजगाराच्या संधी पुरविणे.

४) सुशिक्षित बेरोजगारांना तांत्रिक मदत पुरविणे.

८) देशातील ग्रामीण व शहरी दोन्ही भागात खालीलपैकी कोणत्या योजनेचा विस्तार करण्यात आला ?

१) जवाहर रोजगार योजना   २) नेहरू रोजगार योजना

३) जे. पी. नारायण रोजगार गॅरण्टी योजना   ४) प्रधान मंत्री रोजगार योजना

९) पुढील विधानांचा विचार करा :

आश्वासित रोजगार योजना – १९९३ च्या संदर्भात :

विधान (I) : हंगामी बेरोजगारी दूर करण्यासाठी ग्रामीण भागात रहिवासी ठिकाणीच १०० दिवस अकुशल शारीरिक रोजगार उपलब्ध करणे.

विधान (II) : टिकाऊ सामुदायिक, सामाजिक व आर्थिक मालमत्ता निर्माण करून भविष्यात रोजगाराची शक्यता निर्माण करणे.

आता सांगा :

१) विधान (I) बरोबर, विधान (II) चूक   २) विधान (II) बरोबर, विधान (I) चूक

३) दोन्ही विधाने बरोबर   ४) दोन्ही विधाने चूक

स्वर्णजयंती ग्राम स्वरोजगार योजना

१) १ एप्रिल, १९९९ रोजी स्वर्णजयंती ग्राम स्व-रोजगार योजना कोणत्या योजनांच्या एकत्रीकरणाने सुरू झाली?

१) एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम, प्रधानमंत्री ग्रामोदय योजना, ग्राम कल्याण योजना, इंदिरा महिला योजना.

२) एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम, ग्राम कल्याण योजना, ट्रायसेम, सिटरा (SITRA) दशलक्ष विहिरी योजना.

३) एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम, ट्रायसेम, स्त्रिया व बालके विकास कार्यक्रम, इंदिरा महिला योजना.

४) एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम, जवाहर रोजगार योजना, जवाहर ग्राम समृद्धी योजना, ट्रायसेम, संपूर्ण रोजगार योजना

२) १ एप्रिल, १९९९ मध्ये स्वर्ण जयंती ग्राम स्वरोजगार योजना ही व्यापक योजना सुरु करण्यात आली. त्यात खालीलपैकी कोणती योजना विलीन करण्यात आली नाही?

१) एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम   २) दशलक्ष विहीर योजना

३) पंतप्रधान रोजगार योजना ४) गंगा कल्याण योजना

स्वर्णजयंती शहरी रोजगार योजना

१) डिसेंबर १९९७ पासून सुरु झालेली स्वर्णजयंती शहरी रोजगार योजना ही खालीलपैकी कोणत्या योजनांचे एकत्रीकरण आहेत ?

१) नेहरू रोजगार योजना, गरिबांची नागरी मूलभूत सुविधा योजना आणि प्रधानमंत्र्यांच्या एकात्मिक नागरी दारिद्र्य निर्मूलन कार्यक्रम

२) जवाहर ग्राम समृद्धी योजना, कामासाठी अन्नधान्य कार्यक्रम आणि राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार कार्यक्रम.

३) स्वर्णजयंती ग्राम स्व-रोजगार योजना, ट्रायसेम आणि कृषी सेवा केंद्र

४) वरीलपैकी काहीही नाही

मनरेगा व रोजगार हमी योजना

१) घटनेत नमूद केलेला 'कामाचा अधिकार' सर्वप्रथम मिळवून देणारी भारतातील रोजगार उपक्रम/योजना कोणती?

१) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार योजना (NREP)

२) म. गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना कायदा (MGNREGA)

३) महाराष्ट्रातील रोजगार हमी योजना (EGS)

४) जवाहर रोजगार योजना (JRY)

२) खालीलपैकी कोणता घटक ''रोजगारी हमी कायदा - २००५'' चा भाग नाही ?

१) कुटुंबातील किमान एका प्रौढाला रोजगार दिला जाईल.

२) मागणी केल्यावर १५ दिवसाच्या आत रोजगार पुरवला गेला नाही तर बेरोजगारी भत्ता म्हणून रोज किमान वेतन दिले जाईल.

३) वेतनातील ५% समाज कल्याण योजनांसाठी योगदान म्हणून कमी केले जातील.

४) या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीस जिल्हाधिकारी जबाबदार राहील.

३) खालील विधाने विचारात घ्या :

a) मनरेगा योजना सप्टेंबर २००५ मध्ये अधिसूचित करण्यात आली.

b) मनरेगा योजनेची अंमलबजावणी करणारी ग्रामपंचायत ही महत्त्वपूर्ण संस्था आहे.

c) मनरेगाच्या लाभार्थींना दिली जाणारी देयके फक्त रोख रक्कम स्वरूपात दिली जातात.

वरील कोणते/ती विधाने/ने बरोबर आहे/आहेत ?

१) (a) आणि (b) २) (b) आणि (c) ३) (a), (b) आणि (c) ४) फक्त (b)

४) मनरेगाच्या बाबतीत खालीलपैकी कोणते विधान खरे **नाही?**

१) या योजनेच्या लाभार्थींपैकी कमीत कमी ३३% लाभार्थी महिला असणे आवश्यक आहे.

२) वेतनाचे वाटप हे केवळ बँक आणि पोस्ट ऑफिस खात्यातूनच व्हायला हवे.

३) ही योजना ग्रामीण कुटुंबातील सर्व प्रौढांना कमीत कमी १०० दिवसांचा वेतन रोजगार पुरवते.

४) ही योजना श्रम प्रधान (labour intensive) कामे पुरवते.

५) **योग्य** पर्याय निवडा.

भारत सरकारच्या रोजगार हमी कायदा २००४ मधील तरतुदी.

a) वर्षातून १०० दिवस रोजगाराची हमी.

b) रोजगार निर्मितीसाठी सार्वजनिक कामे करणे.

c) रोजगार करणाऱ्या व्यक्तीला किमान वेतनाची हमी.

पर्यायी उत्तरे :

१) वरील सर्व चूक २) वरील सर्व बरोबर ३) (a) व (b) बरोबर ४) केवळ (c) बरोबर

६) महाराष्ट्राच्या रोजगार हमी योजनेअंतर्गत होणाऱ्या खर्चाच्या विभागणीच्या संदर्भात खालील पर्यायांपैकी कोणता पर्याय बरोबर आहे ?

१) ७५% केंद्र सरकार आणि २५% राज्यसरकार २) ५०–५०% केंद्र आणि राज्य सरकार
३) १00% केंद्र सरकार ४) १00% राज्य सरकार

७) खालील विधाने विचारात घ्या :

a) महाराष्ट्र शासनाने रोजगार हमी योजना १९७२–७३ मध्ये सुरू केली.
b) या योजनेचा १९७७–७८ ते १९८७–८८ या कालावधी मध्ये दारिद्र्य ६0.४% वरून ३६.७% पर्यंत कमी करण्यात सहभाग होता.
c) रोजगार हमी योजनेचा सर्वात जास्त फायदा फक्त पुरुषांना झाला.

वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने **बरोबर** आहे/आहेत ?

१) (a) आणि (b) २) (b) आणि (c) ३) (a) आणि (c) ४) फक्त (c)

भारतातील बेरोजगारीचे स्वरुप

१) NSSO ने दिलेल्या बेरोजगारीच्या व्याख्येनुसार दीर्घकालीन बेरोजगारी म्हणजे बेरोजगारीची ......

१) नित्य प्रमुख अवस्था २) साप्ताहिक अवस्था ३) दैनिक अवस्था ४) अर्ध रोजगारी

२) राष्ट्रीय नमुना सर्वेक्षण संस्थेने मांडलेल्या नित्य स्थिती बेरोजगारीच्या संदर्भातील खालील विधानांपैकी कोणती विधाने खरी आहेत ?

a) ही संज्ञा तीव्र बेरोजगारी दर्शवते. b) ही वार्षिक संज्ञा आहे.
c) ही संज्ञा व्यक्ती दर दर्शवते. d) ही संज्ञा काळ दर दर्शवते.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) आणि (b) २) (a), (b) आणि (c) ३) (b), (c) आणि (d) ४) (a), (b) आणि (d)

३) नॅशनल सॅम्पल सर्वे संस्थेकडून (NSSO) बेरोजगारीची संकल्पना विकसित करण्यात आली आहे. खालीलप्रमाणेः

a) बेरोजगारीचा सामान्य स्थिती दर्जा b) बेरोजगारीचा चालू आठवड्याचा स्थिती दर्जा
c) बेरोजगारीचा चालू दैनंदिन स्थिती दर्जा d) बेरोजगारीचा चालू वार्षिक स्थिती दर्जा

वरीलपैकी कोणता पर्याय **चुकीचा** आहे?

१) फक्त (a) २) (a) व (c) ३) (b) व (d) ४) फक्त (d)

४) राष्ट्रीय सैम्पल सर्व्हे संस्थेकडून बेरोजगारांची संकल्पना विकसीत करण्यात आली आहे ती खालील प्रमाणे –

a) बेरोजगारीचा सामान्य स्थिती दर्जा b) बेरोजगारीचा चालू आठवड्याचा दर्जा
c) बेरोजगारीचा चालू दैनंदिन दर्जा d) बेरोजगारीचा चालू वार्षिक दर्जा

वरीलपैकी कोणता/ते पर्याय **चुकीचा/चे** आहे/आहेत ?

१) फक्त (a) २) (a) आणि (c) ३) फक्त (d) ४) (b) आणि (d)

५) सहाव्या पंचवार्षिक योजनेत (१९८०–८५) पुढीलपैकी कोणत्या बेरोजगारीचे अंदाज तयार करण्यात आले ?

a) चिरकालीन बेरोजगारी b) साप्ताहिक स्थितीतील बेरोजगारी
c) दैनंदिन स्थितीतील बेरोजगारी d) वार्षिक स्थितीतील बेरोजगारी

पर्यायी उत्तरे :

१) (a),(b) आणि (c) २) (b),(c) आणि (d) ३) (a),(b) आणि (d) ४) सर्व चार

६) २०११ – १२ साली सर्वसाधारण लोकसंख्येच्या २ ते ४% असणारा बेरोजगारीचा दर :

a) उच्च शिक्षणाबरोबर वाढतो. b) स्त्रियांमध्ये अधिक दिसतो.
c) उच्च शिक्षणाबरोबर कमी होतो. d) स्त्रियांमध्ये कमी दिसतो.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) फक्त　　२) (a) आणि (b)　　३) (c) आणि (d)　　४) (d) फक्त

७) ग्रामीण विभागात आढळून येत असलेल्या बेरोजगारीचा मुख्य प्रकार कोणता ?

१) संरचनात्मक बेरोजगारी　　२) कमी प्रतीची बेरोजगारी

३) प्रच्छन्न व मोसमी बेरोजगारी　　४) चक्रीय व सुशिक्षित बेरोजगारी

८) भारतातील बेरोजगारीच्या संदर्भात खालीलपैकी कोणते विधान खरे नाही ?

१) भारतात अजून छुपी बेरोजगारी आहे.

२) भारतात चक्रीय बेरोजगारी आहे.

३) भारतातील बेरोजगारी मुख्यत्वेकरून संरचनात्मक आहे.

४) भारतातील रोजगार विषयक आकडेवारी गोळा करणारी एन.एस.एस.ओ. ही महत्त्वाची संस्था आहे.

९) भारतात सार्वजनिक क्षेत्रातील रोजगार निर्मितीत प्रामुख्याने खालील तीन क्षेत्रांचा वाटा आहे :

१) a) खाणकाम　　b) वीज आणि पाणी　　c) समुदाय आणि सामाजिक सेवा

२) a) खाणकाम　　b) लघुउद्योग　　c) शैक्षणिक संस्था

३) a) खाणकाम　　b) वीज　　c) संरक्षण

4) a) खाणकाम　　b) सामाजिक सेवा　　c) पोलीस प्रशासन

३) प्रादेशिक असमतोल

१) समतोल प्रादेशिक वाढीसाठी, दहाव्या पंचवार्षिक योजनेतील नवीन उपक्रम म्हणजे :

१) ''राष्ट्रीय समान उन्नती योजने' ची स्थापना

२) स्वर्णजयंती स्वयंरोजगार योजनेअंतर्गत साधनसामग्रीचे हस्तांतर

३) गरीब राज्यांसाठी राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य मिशन

४) विशेष विभाग उन्नती कार्यक्रम.

२) भारतीय नियोजन मंडळाने प्रादेशिक असमतोल कमी करण्यासाठी धोरणात्मक उपाय योजना स्वीकारलेल्या आहेत त्या खालीलप्रमाणे :

a) मागास प्रदेशाचा प्रत्यक्ष विकास करण्यासाठी विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम राबविणे.

b) मागास प्रदेशातील उद्योग प्रकल्पांना सवलतीचा वित्तपुरवठा स्टेट बँक ऑफ इंडिया कडून देणे.

c) मागास प्रदेशात खाजगी गुंतवणुकीला प्रोत्साहन देणे.

वरील कोणते/ती विधाने/ने बरोबर आहे/आहेत ?

१) (a) आणि (c)　　२) (b) आणि (c)　　३) फक्त (a)　　४) (a),(b) आणि (c)

३) मागासलेल्या पूर्व उत्तर प्रदेशातील गोरखपूर बाबत काय खरे आहे?

a) जॅपनीज इनसिफॅलायटीस मुळे दर वर्षी शेकडो मुले मरण पावतात म्हणून बदनाम.

b) पश्चिम बंगालच्या खरगपूर पेक्षा अधिक लांब व जगातील सर्वांत लांब प्लॅटफॉर्म येथे होत आहे.

c) कधीकाळी गुंडांच्या टोळी युद्धांमुळे पूर्वेचे शिकागो म्हणून बदनाम

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) आणि (b)　　२) (b) आणि (c)　　३) (a) आणि (c)　　४) (a), (b) आणि (c)

३) भारतातील नियोजन

१) नियोजनाचे प्रकार व तर्काधार

२) नियोजन आयोग

३) नीती आयोग

१) नियोजनाचे प्रकार व तर्काधार

१) आदेशात्मक नियोजन करणे म्हणजे काय?

१) आदेशात्मक नियोजनामध्ये उत्पादनाच्या माध्यमांवर राज्याचे पूर्ण नियंत्रण असते आणि देशासाठी केंद्रीय नियोजन मंडळ (प्राधिकरण) नियोजन आखते.

२) उत्पादनाच्या माध्यमांवर राज्याचे पूर्ण नियंत्रण असते, तथापि नियोजन विकेंद्रित असते.

३) सरकारने आखलेल्या नियोजनानुसार विविध आर्थिक कार्ये करण्यासाठी संयोजक वर्गाला राज्य निर्देशन देते.

४) केंद्रीय नियोजन प्राधिकरण असते, तथापि बाजारी शक्तींना अर्थ व्यवस्थेमध्ये कार्य करण्यासाठी परवानगी असते.

२) बाराव्या पंचवार्षिक योजने पूर्वीचे भारतीय नियोजनाबाबत खालील विधाने विचारात घ्या :

a) भारतीय नियोजन हे सूचक आर्थिक नियोजन आहे.

b) भारतीय नियोजन हे भौतिक नियोजन आहे.

c) भारतीय नियोजन हे सामाजिक नियोजन आहे.

वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने **सत्य** आहे/आहेत ?

१) (a) आणि (b) २) (b) आणि (c) ३) (a) आणि (c) ४) वरील सर्व

३) खालीलपैकी कोणते घटक भारतामधील आर्थिक नियोजनाचे अपयश आहेत?

a) अल्प दरडोई उत्पन्न आणि वृद्धिदर b) दारिद्र्य आणि बेकारी

c) संथ औद्योगिकरण d) उत्पन्न आणि संपत्तीमधील विषमता

पर्यायी उत्तरे :

१) (b), (d) आणि (c) २) (a) आणि (b) ३) (a), (b) आणि (c) ४) (b) आणि (d)

४) खालीलपैकी कोणता/ते घटक भारतीय नियोजनाचे अपयश दर्शवितो/दर्शवितात ?

१) सर्व नोकरी करण्यास सक्षम लोकांनी रोजगार पुरविण्यात अपयश

२) जमीन सुधारणांची कार्यवाही करण्यात अपयश.

३) काळ्या पैशाची वाढ रोखण्यात अपयश

४) वरीलपैकी सर्व

५) भारतीय नियोजन अयशस्वी होण्याची प्रमुख तीन कारणे कोणती ?

a) सार्वजनिक क्षेत्रातील अकार्यक्षम उत्पादन. b) व्यावसायिक संरचनेत न झालेला बदल.

c) दारिद्र्य निर्मूलनातील अपयश. d) महालनोबिस प्रतिमानाचा अयोग्य वापर.

पर्याय :

१) (a),(b) व (d) २) (b),(c) आणि (d) ३) (a),(b) आणि (c) ४) (c),(d) आणि (a)

२) नियोजन आयोग

१) नियोजन आयोगाच्या मते ''सार्वजनिक बचतीत वाढ होऊन अत्यावश्यक सार्वजनिक गुंतवणूक अल्प राजकोषीय तुटीतून साध्य होईल ही मध्यम कालीन राजकोषीय धोरणाचे उद्दिष्ट होते. सुधारणांचा हा भाग दुर्दैवाने कधीच अंमलात आला नाही''. याचे कारण म्हणजे.

a) मोठे सार्वजनिक कर्ज b) उच्च व्याज दर

c) ऋण (उणे) सार्वजनिक बचती d) जागतिकीकरण

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) आणि (c) २) (b) only ३) (b) आणि (d) ४) (a),(b) आणि (c)

२) भारतात आर्थिक नियोजन शिस्तबद्ध पद्धतीने रुजावे यासाठी सर्वप्रथम प्रयत्नात येतात :

a) श्री एम एन रॉय यांचे पुस्तक ''प्लॅन्ड इकॉनॉमी फॉर इंडिया''

b) श्री विश्वेश्वरय्या यांचे ''टेन ईअर पीपल्स प्लॅन''

वरील कोणते विधान **योग्य** आहे ?

१) केवळ (a) २) केवळ (b) ३) दोन्ही ४) एकही नाही

भारताच्या पंचवार्षिक योजनांचा आढावा, मूल्यमापन

१) खालील विधाने विचारात घ्या :

a) 'वृद्धीसह सामाजिक न्याय आणि समानता' यावर नवव्या योजनेने भर दिला.

b) दहाव्या योजनेचे अर्थव्यवस्थेचा वार्षिक वृद्धी दर ८% चे उद्दिष्ट होते.

c) 'पायाभूत विकास' यावर दुसऱ्या योजनेत भर देण्यात आला.

वरीलपैकी कोणते/ती विधाने/ने बरोबर आहे/आहेत ?

१) (a) आणि (b) २) (b) आणि (c) ३) फक्त (a) ४) फक्त (c)

२) काही पंचवार्षिक योजनांकरिता विकासाच्या उद्दिष्टांची टक्केवारी व प्रत्यक्षात आत्मसात विकासाची टक्केवारी पुढे दिली आहे. यातील कोणते विधान चुकीचे आहे?

	उद्दिष्ट	**प्रत्यक्षात**
१) प्रथम योजना (१९५१-५६)	२.१	३.६
२) चौथा योजना (१९६९-७४)	५.७	२.०५
३) आठवी योजना (१९९२-९७)	५.६	६.६८
४) दहावी योजना (२००२-२००७)	८.०	९.७

३) महाराष्ट्र राज्याचा दहाव्या पंचवार्षिक योजनेतील स्थूल उत्पादनातील सरासरी चक्रवाढ वृद्धीदर (ACGR) किती होता?

१) ८.३ टक्के २) ८.६ टक्के ३) ८.७ टक्के ४) ८.२ टक्के

४) जोड्या जुळवून **योग्य** पर्याय शोधा :

योजना	**उद्दिष्ट्य**
a) पहिली पंचवार्षिक योजना	i) जलद औद्योगीकरण
b) दुसरी पंचवार्षिक योजना	ii) जीवनमानाचा दर्जा उंचावणे
c) पाचवी पंचवार्षिक योजना	iii) शेतीला प्राधान्य
d) दहावी पंचवार्षिक योजना	iv) गरिबी हटाव

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	**(b)**	**(c)**	**(d)**
१)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
२)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
३)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)
४)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)

५) १२ व्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये (२०१२-१७), नियोजन आयोगाने पायाभूत विकासासाठी अंदाजे रु. ४५ लक्ष कोटींची गुंतवणुकीची तरतूद केली आहे. या गुंतवणुकीपैकी खाजगी गुंतवणुकीचा वाटा किती आहे?

१) कमीत कमी ५०% २) ६०% ३) कमीत कमी ४५% ४) ७५%

६) १२ व्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये पायाभूत क्षेत्रामधील अंदाजे गुंतवणूक किती आहे?

१) ११ व्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये केलेल्या गुंतवणुकीच्या दुप्पट.

२) ११ व्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये केलेल्या गुंतवणुकीच्या १२०%
३) ११ व्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये केलेल्या गुंतवणुकीच्या १५०%
४) वरीलपैकी एकही नाही

७) दहाव्या पंचवार्षिक योजनेत कोणते क्षेत्र 'गाभा क्षेत्र' मानण्यात आले?
a) औद्योगिक क्षेत्र
b) शिक्षण क्षेत्र
c) पायाभूत सुविधांमध्ये सुधारणा
d) कृषी क्षेत्र
दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडा.
पर्यायी उत्तरे :
१) (a) फक्त २) (a) आणि (c) ३) (b) फक्त ४) (d) फक्त

८) भारताच्या दहाव्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये कोणते लक्ष्य निश्चित केले नव्हते?
a) दारिद्र्यात घट
b) सहकारास प्रोत्साहन
c) वृद्धिदर आणि रोजगारात वाढ
d) प्राथमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण
वरीलपैकी कोणते/कोणती विधान/ विधाने बरोबर आहे/आहेत?
१) (a) फक्त २) (b) फक्त ३) (c) आणि (d) ४) (d) आणि (a)

९) बाराव्या पंचवार्षिक योजनेच्या दृष्टिकोनावर खालील बाबतीत टिका केली जाते.
a) दारिद्र्याच्या समस्येकडे दुर्लक्ष
b) वृद्धीचे लक्ष्य साध्य करण्यासारखे नाही.
c) अवास्तव वित्तीय रचना
d) समानतेकडे दुर्लक्ष
पर्यायी उत्तरे :
१) (a), (b) आणि (c) २) (b) आणि (c) ३) (c) आणि (d) ४) (d) आणि (c)

१०) भारताच्या दहाव्या पंचवार्षिक योजनेमध्ये खालील वाक्य निश्चित केलेले ***नव्हते*** :
१) दारिद्र्यात घट
२) सहकारास प्रोत्साहन
३) वृद्धी दर व रोजगारात वाढ
४) प्राथमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण

११) सामाजिक, आर्थिक व लिंग सबलीकरण ही स्त्रियांच्या सबलीकरणाची त्रिसूत्री योजना कोणत्या पंचवार्षिक योजनेत स्वीकारण्यात आली?
१) आठवी योजना २) नववी योजना ३) दहावी योजना ४) अकरावी योजना

१२) ...... पंचवार्षिक योजनेत सिंचनाचा वाटा एकूण खर्चाच्या २५% पेक्षा जास्त होता.
१) सहावी पंचवार्षिक योजना
२) सातवी पंचवार्षिक योजना
३) आठवी पंचवार्षिक योजना
४) वरील सर्व

THIS SAMPLE IS OVER

To buy complete MPSC Mains GS I course click on the link below -
https://www.studycircleonline.com/notes/GSIV-AGRI-ECO/156
https://www.studycircleonline.com/notes/GSIV-INDIAN-ECONOMY/158
https://www.studycircleonline.com/notes/GSIV-S-T/157
https://www.studycircleonline.com/courses/mpsc-mains-20-21-gs-iv/17
To buy complete MPSC Mains course incusive of the complete syllabus click on the link below-
https://www.studycircleonline.com/courses/mpsc-mains-20-21-complete-course-/13
or visit www.studycircleonline.com